

Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Stratégia

Helyzetelemzés

Készült:

A Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség megbízásából

Készítette:

Nyugat-Pannon Terület- és Gazdaságfejlesztési Szolgáltató Közhasznú
Nonprofit Kft.

2012. november 30.

Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Stratégia

Helyzetelemzés

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS

I.	ÖSSZEGZŐ MEGÁLLAPÍTÁSOK.....	6
II.	ÁLTALÁNOS REGIONÁLIS HELYZETELEMZÉS.....	11
II.1.	A világgazdasági és európai fejlődési folyamatok feltárása.....	11
II.2.	Nemzeti fejlesztési folyamatok és irányelvek	12
II.3.	A 2007-2013. évi regionális célkitűzések és azok megvalósulása	14
II.4.	A határon átnyúló együttműködés helyzetének a feltárása	22
III.	A RÉSZLETES HELYZETFELTÁRÁS ÖSSZEGZÉSE	28
III.1.	Természet és ember együttélése a Nyugat-Dunántúlon.....	30
III.2.	Gazdaság a Nyugat-Dunántúlon	32
III.3.	Innováció a Nyugat-Dunántúlon	37
III.4.	Turizmus a Nyugat-Dunántúlon.....	40
III.5.	Közlekedés és mobilitás a Nyugat-Dunántúlon	42
III.6.	Vidéki területek fejlődése a Nyugat-Dunántúlon.....	47
III.7.	Összehangolt városfejlesztés a Nyugat-Dunántúlon	52
III.8.	Települési- és környezeti-infrastruktúra a Nyugat-Dunántúlon	55
III.9.	Az emberek helyzete a Nyugat-Dunántúlon	59
IV.	A HELYZETELEMZÉS BEÁGYAZÁSA A MEGYEI, A NEMZETI ÉS A HATÁRON ÁTNYÚLÓ STRATÉGIA-ALKOTÁSI FOLYAMATBA	63
IV.1.	A fejlődés szervezeti és intézményi feltételei	63
IV.2.	A stratégiai folyamatról.....	66

V.	MELLÉKLETEK.....	68
V.1.	A 2007-2013. évi Nyugat-dunántúli fejlesztési koncepció célrendszere	68
V.2.	2004-2012. évi nemzeti fejlesztési támogatások ágazati és területi megoszlása Nyugat-Dunántúlon	71
V.3.	Győr-Moson-Sopron megye, Vas megye és Zala megye, azaz a három nyugat-dunántúli megye helyzetelemzésének összegzése	89
V.4.	A részletes regionális helyzetfeltárásokat megalapozó műhelytalálkozók rendje	105
V.5.	Részletes helyzetfeltárások a Nyugat-Dunántúlon	107
	V.5.1. Természet és ember együttélése a Nyugat-Dunántúlon	107
	V.5.2. Gazdaság a Nyugat-Dunántúlon	113
	V.5.3. Innováció helyzete a Nyugat-Dunántúlon	126
	V.5.4. Turizmus a Nyugat-Dunántúlon	142
	V.5.5. Közlekedés és a mobilitás a Nyugat-Dunántúlon	148
	V.5.6. Vidéki területek fejlődése a Nyugat-Dunántúlon	155
	V.5.7. Összehangolt városfejlesztés a Nyugat-Dunántúlon	168
	V.5.8. A települési- és környezeti-infrastruktúra a Nyugat-Dunántúlon	176
	V.5.9. Az emberek helyzete a Nyugat-Dunántúlon	187
V.6.	A 2012. évi Nyugat-dunántúli regionális helyzetelemzés adat-melléklete	194
V.7.	A 2012. évi Nyugat-dunántúli regionális helyzetelemzés térképi melléklete	200
V.8.	A Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Stratégia vázlata	210

Bevezetés

Elkészült Nyugat-Dunántúl helyzetfeltárása, amely alapul szolgálhat a jövő év májusáig elkészítendő **Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Stratégiához**.

A helyzetelemzés és stratégia lehetőséget teremt Győr-Moson-Sopron megye, Vas megye és Zala megye stratégiai céljainak összehangolt megjelenésére és hatásos képviselésére, mind a 2014-2020-as uniós periódusban megvalósuló operatív programokban, mind pedig a határon átnyúló együttműködési programokban.

Mivel a 218/2009. Kormányrendelet hivatalosan csak megyei és országos szintű területfejlesztési terveket ismer és szabályoz, ez a tény lehetőséget adott arra, hogy a regionális fejlesztési stratégia helyzetelemzése formailag nagy szabadsággal, valóban a szükségleteknek megfelelően készüljön el.

A helyzetelemzés elkészítését az Ausztria-Magyarország Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013 finanszírozásával, a „Regional Cooperation Management Magyarország-Ausztria 2014 - RECOM HU-AT 2014” projekt tette lehetővé. Ennek keretében kerül sor a Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség megbízásából a **„Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Stratégia és a Közös Osztrák-Magyar Határon Átnyúló Regionális Stratégiai Irányelvek”** kidolgozására. A munka elvégzésére az Ügynökség a Nyugat-Pannon Nonprofit Kft.-t bízta meg.

A helyzetelemzés során építhettünk a nagy erővel megindult megyei területi tervezés tapasztalataira, az elkészült megyei helyzetelemzésekre. Figyelembe vettük az elmúlt két-három évben elkészült ágazati és térségi elemzéseket, különösen a Nyugat-dunántúli Operatív Program időközi értékelését, valamint az időközben hozzánk eljuttatott apró vagy részinformációkat, **és elsősorban is építettünk a november folyamán 8 regionális helyzetfeltáró műhelytalálkozón aktívan és segítőn résztvevő 170 régióbeli munkatárs élő párbeszédében születő megállapításokra és javaslatokra.** Bízunk abban, hogy ez a most újraindult konzultációs folyamat a következő két évben hordozni és formálni lesz képes Nyugat-Dunántúl jövőjét.

Erre alkalmat ad a jövő év májusáig elkészítendő **Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Stratégia** mellett, a jövő év novemberéig elkészülő **Határon Átnyúló Regionális Stratégiai Irányelvek**, amely az éppen ez idő alatt készülő 2014-2020. évi Ausztria-Magyarország határon átnyúló együttműködési operatív programhoz kívánja biztosítani az összehangolt nyugat-dunántúli stratégiai fellépés alapjait. A folyamat részeként a projekt keretében 2014-ben sor kerül 8 stratégiai fontosságú projekt részletes kidolgozására is.

Reméljük, hogy a jelen helyzetelemzés megfelelően kemény megismerési alapot teremt a következő hónapok mélyülő elemzéséhez és a stratégiai előretekintéshez. Bármilyen legyen is a helyzetünk, ha azt biztosan és jól ítéljük meg, abból, és csak abból helyes cselekvés fakadhat. Pályázati útmutatókon innen és fejlesztési programokon túl.

2012. november 30.

Breznovits István sk.

Ügyvezető igazgató

Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség

Közhasznú Nonprofit Kft.

Gyórfy László Gábor sk.

Tervező

Nyugat-Pannon Nonprofit Kft.

I. Összegző megállapítások

Nyugat-Pannónia Közép-Európa új szívét formálja.

Ez a gondolat áll a Nyugat-Dunántúl és Burgenland által *tizennégy éve*, 1998-ban közösen alapított Nyugat-Pannon Eurégió 2001-2015 jövőképében. Hatalommentes, tárgyilagos, empatikus és tagolt együttműködése az ebben a két, saját országában periférikus helyzetben lévő térségben élő magyarok, osztrákok, szlovákok, szlovének és horvátok között, amelynek csírái Közép Európa, sőt egész Európa legtávolabbi vidékeiig érnek. Ez a gondolat él.

Hét éve, 2005-ben készült el a Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökségben a jelenleg is futó 2007-2013. évi fejlesztési időszakot megalapozó helyzetelemzés első változata. Eljött az ideje számadást tennünk arról, hogy mennyire is jutottunk a *tizennégy*, illetve *hét éve* elhangzott gondolatoknak az egyéni és közös praktikus realizációjában.

Huszonegy éve, a szovjet hadsereg 1991. évi távozása után beköszöntött Nyugat-Dunántúl szovjetizáció utáni aranykora. A régió dinamizmusát, látványos gazdasági mutatóit, kellemes és kényelmes szociális viszonyait sokan megirigyelték. Ugyanakkor, ahogy Széchenyi István egykoron egyértelművé tette, hogy a jó arisztokrata az, aki a közjó javára él a tehetségével – vajon Nyugat-Dunántúl élt-e a Magyarországon belüli tehetős helyzetéből fakadó felelősségével? Képesse vált-e tenni?

Nyugat-Dunántúl befogadó volt. Egyetlen más régiója sincs az országnak, amely – lévén öt ország találkozási pontjában – ennyire nyitott lett volna az európai fejlődés áramlatainak és a világgazdasági törekvéseknek ilyen mély, szinte feltétlen befogadására. Ez azt is eredményezte, hogy Nyugat-Dunántúl láthatta meg először ezeknek a beáradó hatásoknak a színét, és csak hosszú-hosszú idő után kezdhette érzékelni ezek fonákját is. Nyugat-Dunántúl a rendszerváltás utáni hét évben szinte teljesen magára húzta a nyugatot. Külföldi tőkebefektetésekben, bevásárló turizmusban, életmódban szinte teljesen nyugatívá vált.

1998-tól Nyugat-Dunántúl ezekben a beáradó impulzusokban elkezdett önmagára eszmélni és önálló kezdeményezéseket tett:

- Burgenlanddal közös Eurégiója a gyógyító XXI. századi történelmi kiegyezés lehetőségét teremtette meg;
- a gazdasági együttműködések (klaszterek) megszervezésével próbát tett a külföldről beáramló tőke hatalmas erejének a megszelídítésére;
- felismerve a térség innovációs paradoxonját, a gazdaság mennyiségi növekedése mellett a minőséget helyezte a figyelem középpontjába;
- a gazdag termál-forrás kincsből fakadó fejlesztések révén a minőségi nemzetközi turizmus Budapest utáni legnagyobb fogadóhelyévé vált;

- a megújulás valódi forrásaként létrehívott Kútfő kezdeményezéssel elismerte az emberi iniciativa primátusát a fejlődés ún. tényezői között; és
- a létrejövő Győr-Moson-Sopron megye, Vas megye, Zala megye hármasságban felismerte és elindította a megvalósulás útján a közép-európai, észak-déli közlekedési tengelyt. Ahogy a természetet formáló erők éppen Magyarországon hozták létre a nyugat-keleti irányban áramló Duna leghosszabb markáns észak-déli irányú szakaszát; úgy Nyugat-Dunántúllal jött létre Magyarország egyetlen észak-déli orientációjú régiója, amely születése után szinte azonnal kezdeményezte és azóta is figyelőn, mindig megújuló módon mozgásban tartja a Közép-Európa népeit és országait – immáron nemcsak a nyugattal és kelettel, hanem – egymással, valamint az észak-európai és dél-európai népekkel és tengerekkel is összekötő „ember által alkotandó folyónak”, a Szczecintől Fiuméig futó Közép-európai közlekedési folyosó kezdeményezésnek a megvalósítását.

Ugyanakkor sok jel utalt arra, hogy Nyugat-Dunántúl számos kezdeményezéscsírája mellett, belealudt a fejlődésének számszerű sikereiből áradó kényelmességbe. A foglalkoztatás megindult az egypólusúvá váláshoz, a nagyipari termelés és beruházás mellett csökkent a belső gazdaság és a kis, közepes méretű vállalkozások élettere, kistérségeinek széles területein az elvándorlás és az elöregedés az uralkodó erő, az önkormányzati szféra pedig gazdag iparüzési bevételeiből nem ritkán intézményátalakítás elodázást finanszírozott, jövőt szolgáló település- vagy városfejlesztési lépések helyett. Szélesen elterjedt, és egész Európával közös hiedelem volt Nyugat-Dunántúlon, hogy kényelmes helyzetünk „az idők végezetéig” így is fog maradni. Mindenesetre nagyon kevesen készültek/készültünk arra, hogy olyan hirtelenséggel fog a változás beköszönten, mint ahogy az a 2005-2008 közötti időszakban megtörtént. Erről részletesen a II. fejezetben szólunk.

A világgazdasági tőkemozgás intenzitását most már tőkekiáramlásban is megtapasztalta Nyugat-Dunántúl, 1100-2000 fős azonnali leépítések, fél év alatt duplájára nőtt munkanélküliség, egyéni és önkormányzati devizaalapú eladósodási csapda – a „Mit tegyünk most?” kérdése feszít még ma is.

Mindeközben Magyarország fejlesztési politikája szinte teljesen kívülről meghatározottá vált. Amíg pl. Ausztria vagy Franciaország esetében az EU támogatási programok csak kiegészítik, színesítik, bővítik a nemzeti támogatási, fejlesztési lehetőségeket – azaz pántlikák egy nemzeti kalapon; addig Magyarországon, számos területen az EU támogatások szinte kizárólagossá váltak. Ennek kiváltója egyrészt az, hogy az EU programok ún. társhozzájárulásába be kellett vonni az adott fejlesztési terület szinte teljes államháztartási fejlesztési forrását, másrészt pedig az, hogy az államháztartási hiány 2008 utáni kezelése miatt szinte teljesen le kellett Magyarországnak építenie a nem EU-programhoz kötődő pályázatait, államháztartási fejlesztési gyakorlatát. Évről évre tűntek el az önálló célokat megfogalmazó magyar pályázati, fejlesztés-finanszírozási lehetőségek. Magyarországon az EU támogatási programok már nem pántlikák, mint

ahogy voltak az EU csatlakozás előtti Phare programok idején vagy akár még 2004-2007 között is, hanem azok már bizony maga az egész kalap.

Világossá vált, hogy a konszolidált helyzetben jó kiegészítő fejlesztéseket hozó EU programok reménye, illúziója helyébe mostanra az EU fejlesztéspolitika visszavonhatatlanul összeforrott a makrogazdaság váltoásaival, a magyarországi társadalmi rend és az EU hatalmi struktúrák meghatározó váltoásaival. Ennek megfelelően meg is nőtt a felelősség.

Megmutatkozott, hogy az EU fejlesztési programok valamire alkalmasak és van, amire nem. 2004-től olykor fájdalmas tapasztalatokon keresztül tanulta ezt meg Nyugat-Dunántúl. Ennek a tanulási folyamatnak a következményeiben élünk most.

Nyugat-Dunántúlon 2005-2007 között tárgyalásos és konzultatív folyamatok eredményeként átlátás és megállapodások születtek a 2007-2013. évi fejlesztési időszak legnagyobb és legnagyobb hatású fejlesztéseiről. Ezeknek döntő többsége meg is tudott valósulni, vagy megvalósulóban van. Ezt 2007 után viszonylag kevés ponton írta át a felerősödő pártpolitikai elv (pl. a körmendi kastély esetében). Kiemelendő a Sopron – Szombathely – Szentgotthárd vasútvonal modernizációja; a mindhárom megyében nagy területeken megoldást hozó hulladékkezelési és szennyvízkezelési rendszerek kiépítése; vagy a történelmi értékeinket is mentő fertődi Esterházy-kastély, kőszegi vár, Egervár és ISEUM beruházások; a nagy és kisvárosainkban is megtörtént városmegújító nagyberuházások; vagy a termálturizmus fejlesztésének következő nagy ütemét jelentő fejlesztések. Az M86/M9 közúti fejlesztések 2007 óta tartó kálváriájának részletes elemzése túlhaladta a helyzetelemzésünk kereteit, viszont ebben a kérdésben a tisztánlátás és az előrelépés, nemcsak Nyugat-Dunántúl közlekedésének, de gazdasági és turizmus fejlesztésének is egyik legégetőbb kérdése.

Ugyanakkor fájó következményeket tapasztalunk sok helyütt, de különösen a térségi kohézió gyengülésében:

- a vidékfejlesztési program, valamint a területfejlesztési és a gazdasági programok között teljes átjárhatatlanságban;
- a térségeken belüli elérés fizikai feltételeit biztosító alsórendű közutak leromlásában; és pl.
- a 185 Zala és Vas megyei apró- és kistelepülés szennyvíztisztításának megoldatlanságában.

Megmutatkozik, hogy a mindezek következtében *is* megerősödő kistelepülési munkanélküliség, az elnéptelenedés és elöregedés kérdéseinek a megragadására messze az EU fejlesztési programjainak határán túlról is szükséges próbát tenni.

A III. fejezetben a részletes helyzetfeltárás összegzésében (és az azt kiegészítő V.5. fejezetben) megvizsgáljuk, hogy Nyugat-Dunántúl kezdeményezéseiből mit és hogyan tartott meg, ápolt és nevelt tovább, melyekről feledkezett meg a „viharban”,

és melyek azok amelyek, egy pillanat aktuális, ideologikus vagy talmi ötleteként létbe lépve, idővel fontosságukat veszítve szinte nyomtalanul reppentek el.

A helyzetfeltárás folyamán feltűnő volt, hogy míg a 2005-2007. évi stratégiai tervezéskor több mint egy tucatnyi frissen végiggondolt térségi, tematikus vagy ágazati stratégiára építhetett a programgazda Nyugat-Dunántúlon, addig most százmilliárdos fejlesztések árnyékában egy-két kivétellel nem készültek eddig ilyen, a következő időszakot megalapozó térségi, tematikus és ágazati elemzések a régióban. 2007 után minden figyelem, minden forrás az építésre koncentráldott. Hiányzik a rátekintés, a következő időszaknak megágyazó, visszatekintő átgondolás például városokban, turizmusban – szinte minden területen. Ez főleg a stratégiaalkotásnál fog majd nehézséget okozni. Építőként belefeledkeztünk a mindennapi építési feladatokba és elfeledkeztünk annak tudatosításáról, hogy milyen alapokra, milyen szándékok mentén fog a holnap építkezés történni.

A 2003-2004-ben hozott kormányzati központosító intézkedések az EU fejlesztésfinanszírozási intézmények 2004 utáni rendszeréről évtizedes hatásának bizonyulnak. Ennek átalakítására a következő EU fejlesztési időszak indulásáig hátralévő rövid idő, a megkezdett jelentős intézményi átalakítások figyelem-megkötő ereje és a részben a hivatali tehetetlenségi erők fogságában lévő politikai szándék sem tűnik önmagában elégségesnek. Lesz-e akarat, és főleg tudatosság az intézményrendszer működési módjának átalakítására? Át tud-e alakulni az elmúlt évtized bürokratikus centralizmusának rutinjában felépült moloch? Tudja-e oldani Magyarország az EU programok kizárólagosságát a fejlesztésben? Magyarország átalakítási bátorságát ezen a területen is meg kell, hogy erősítse az a tény, hogy – Nyugat-Európától eltérően – a status quo mellett nem nagyon lesz forrása, amivel a „rendszeren kívüli” megoldást keresheti.

A IV. fejezet részletesen tárgyalja a fejlesztésben érintett szervezeti kör működését, valamint a következő fejlesztési időszak előkészítésének a nyugat-dunántúli lépéseit.

Végül, elérkeztünk helyzetfeltárásunk sarokkövéhez.

A legnagyobb kérdés, ami a helyzetfeltárás során felébredt bennünk az **Nyugat-Dunántúl egészségi paradoxonja**.

Minek köszönhető, hogy drasztikusan romlott az itt élő emberek egészsége az elmúlt tíz évben, miközben a civilizációs feltételekben, az ún. szolgáltatási körülményekben a számok javulást mutatnak? Hogy lehet, hogy 10 év alatt Zala megyében duplájára nőtt a daganatos megbetegedések száma, hogy Vas megyében 10 év alatt megkétszereződött a magas vérnyomás okozta megbetegedések, a szívbetegségek előfordulása; hogy az egész régióban rohamosan növekszik az asztmás megbetegedések és a cukorbetegségek aránya – miközben a külső viszonyokban a statisztikai mutatók nem jeleznek ilyen drasztikus változásokat?

Van-e kapcsolat a gazdaságban jelentkező hatalmas befektetések, az ipari termelés-növekedés és a pénzügyi szféra túlburjánzása, valamint az emberen belül jelentkező rákos megbetegedések között? Vajon az egyre növekedő, egyes szakaszokon kétszeresére növvő közlekedési, forgalmi terhelés az utakon, milyen összefüggésben van az ember keringési megbetegedéseivel? A hideg bürokrácia uralomra jutása a szívbetegségek megnövekedésével? A város és falu, vagy a társadalmi és vagyoni viszonyok szétszakadása mit jelent a ritmikus lélegzés egyensúlyának felborulására, az asztmás megbetegedésekre? Összefügg-e a szociális közömbösség a cukorbetegségek növekedésével?

A válasz megkereséséhez iránymutató segítséget adott Hamvas Béla¹:

„Idiótának kell lenni, hogy az ember a tőle független változásban vagy pláne javulásban hinni tudjon, az olyan változásban, amelyben tevékeny része nincs. A jó és egyre jobb világ nem a személytelen fejlődés eredménye, amelynek kellemes előnyeit, mint napfürdőt élvezni lehet. Az embertől független úgynevezett haladás rémeszményére az összes csibészek azonnal fülüket kezdték hegyezni. Hiszen összes gazságaidat most már nyugodtan űzheted tovább. A világ tőlünk függetlenül halad. Nincs semmi baj. Hajrá! Éljen a haladás!”

Nyugat-Dunántúl a küszöbön áll.

---

¹ Hamvas Béla: Silentium (részlet)

II. Általános regionális helyzetelemzés

II.1. A világgazdasági és európai fejlődési folyamatok feltárása

A világgazdaságban az elmúlt évtizedben jelentős átrendeződés ment végbe. A BRICS országok (Brazília, Oroszország, India, Kína és Dél-Afrika) jelentősen növelték súlyukat a világgazdaságban. Az elsősorban a multinacionális vállalatok beruházásain keresztül beruházás-intenzív gazdasági fázisba juttatott ázsiai gazdaságok termelési-költség viszonyai **jelentős eltolódást hoztak a termelési kapacitások világgazdasági eloszlásába.**

Az európai termelési kapacitásokon belül is jelentős átrendeződés indult meg, **elsősorban a kelet-közép európai térség javára.**

A 2001-et követő években megindított háborúk és a jelentősen növekedő kereslet következtében az elmúlt évtized **jelentős világszerte energiaár-emelkedést hozott**, amely várhatóan hasonló módon fog növekedni az elkövetkező évtizedben is – nem megjósolható világgazdasági hatásokhoz vezetve.

Ugyanakkor, a 2008-ban kezdődő pénzügyi intézkedéssorozatnak köszönhetően, amelyet világgazdasági vagy világ-pénzügyi válságnak is neveznek, jelentős újabb vagyoni átrendeződés-hullám indult meg, jól kimutathatóan éppen az intézkedéssorozatot elindító Egyesült Államokat kedvezőbb helyzetbe hozó tőkekoncentrációnak köszönhetően.

Miután a magánpénzintézetek egymás közötti elszámolásaiban fennálló tartozásokat az államok jelentős részben jóváírták, így jelentősen megnöttek az állami eladósodottsági mutatóik, amelynek következtében az államadósságok finanszírozási piacán (éppen az államok által konszolidált magán-pénzintézetek révén) gerjesztett bizonytalanságok alakultak ki, amelyek jelentős, **elsősorban is Európát érintő államadósság-válságsorhoz vezettek.** Európán belül, elsősorban, az angolszász gazdasági sajtóban „PIGS”² („disznók”) gyűjtőnévvel nevezett országoknak: Portugáliának, Írországnak, Görögországnak és Spanyolországnak kellett és kell súlyos pénzügyi intézkedéseket tennie. Ezeknek az ország-adósságoknak a rendezése megköti az Euro-zóna gazdaságilag fejlett államainak a gazdaságát is – egyrészt a hitelező nemzeti bankjaik konszolidációján keresztül, másrészt pedig a maastricht-i kritériumok csapdájában vergődő Euro megmentésének folyamatosan növekedő forrásszükséglete révén. Az ún. Európai Pénzügyi Stabilitási Eszköz és az egyes kormányok pénzügyi beavatkozásai mindösszesen **már most nagyobb forrástömeget vettek igénybe, mint az Európai Unióban kohézióra fordított összegek nagyságrendje.** A legsúlyosabb

---

² [http://en.wikipedia.org/wiki/PIGS_\(economics\)](http://en.wikipedia.org/wiki/PIGS_(economics))

gazdasági hatás mégis az európai gazdaság visszaesésében és a foglalkoztatottság csökkenésében jelentkezik.

Az IMF és az Európai Bizottság által felállított, kötelező államháztartás-finanszírozási feltételek soha nem látott megszorításokhoz és társadalmi elégedetlenséghez vezettek számos európai országban. A megszorításoknak köszönhetően **mára elismerten középtávon is tovább csökken az érintett gazdaságok és az egész európai gazdaság dinamizmusa.**

A 2012. szeptemberben Jose Manuel Barroso EB elnök az Európai Unió állapotáról elmondott éwertékelő beszédének elején feltárta, hogy a kialakult helyzet nagymértékben maguknak a pénzintézeteknek és szabályozatlan működésüknek köszönhető. Ezután **bejelentette az Európai Egyesült Államok „projekt” beindítását**, amelyet éppen a már októberben megvitattott bankunióval kívánnak megindítani – amelyet szándékuk szerint követhet az Euro-t használó országok költségvetési uniója, majd a gazdasági unió és végül a politikai unió. Ez a jövőkép egyértelmű különbséget tesz az Euro-t használó tagországok és a többi EU tagállam jövője között. Ez az alapvető átalakulási irány, amely végső soron a szerződés újrakötését is jelentheti, **lényegileg formálja át a kohézió fogalmát is.** Amennyire erősödik az Európai Egyesült Államok törekvés, annyira gyengül az EU-27 tagállamra vonatkozó kohézió finanszírozására való készség.

Magyarország és benne Nyugat-Dunántúl – szinte példátlanul magas világgazdasági kitettsége ellenére – a 2008-2009. évi súlyos megrázkódtatás után a 2010-től hozott sorozatos radikális intézkedéseknek köszönhetően konszolidálni volt képes mind gazdaságát, mind államháztartását. Ugyanakkor a pénzügyi viszonyok középtávú kiszámíthatatlanságát mutatja, hogy csak ebben az évben, azaz **2012. első félévben a külföldi tulajdonú bankok a magyarországi GDP 14%-át kitevő forrásnagyságot vontak ki a magyar gazdaság finanszírozásából**³. (Ennek a mértéke akkor igazán megítélhető, ha figyelembe vesszük, hogy az Európai Bizottság 2014-2020. évre tett javaslata szerint az EU kohéziós támogatások aránya egyetlen országban sem lehet magasabb a GDP 2,5%-ánál!)

Mindezek mellett **a klimatikus, éghajlati viszonyok szélsőségessé válása jelentős, és egyre növekedő kockázati tényezőként jelenik meg** a világ- és Európa gazdasági életében is. Hatásuk összekötődik a demográfiai és migrációs folyamatok szélsőségessé válásával. A 2014-2020. évi stratégia kialakításánál hangsúlyosan kell figyelembe ezt.

II.2. A nemzeti fejlesztési folyamatok és irányelvek

---

³ A Bécsi Kezdeményezés jelentése az előző év azonos időszakához képest adja meg az összehasonlítást. (forrás: MN, 2012. november 13.)

Magyarország és az új-tagállam közép-európai országok 2004. évi EU csatlakozásakor még nem voltak ismertek a 2007-2013-as időszakra vonatkozó költségvetési keret-megállapodás irányelvei. A 2004-2006 között érvényben lévő EU költségvetésre hivatkozva az újonnan csatlakozottak csökkentett mértékű, „bevezető” támogatásban részesültek. Ugyanakkor, a 2004-2006. évi támogatási eszközrendszerre és eljárásrendre, valamint az Európai Bizottság ekkori tárgyalási hozzáállására rányomta bélyegét a Magyarországnak a csatlakozás előtt évtizedig jutó Phare Programok túladminisztrált és erősen korlátozó gyakorlata.

A 2007-2013 közötti időszak kohéziós és mezőgazdasági támogatási konstrukciója már számos, a csatlakozáskor nem ismert, a csatlakozáskori feltételeknél kedvezőtlenebb feltételt tartalmazott.

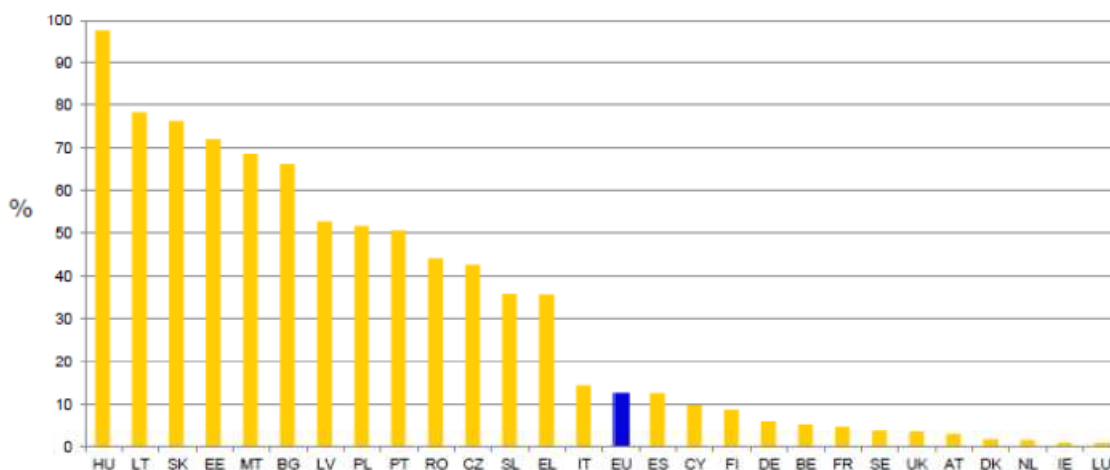
Ugyanakkor, a 2007-ben felállt nemzeti fejlesztési intézményrendszer továbbra is a „Phare-örökséget” hordozta, központosított, **túlbürokratizált és alapvetően egyedi pályázatokra tervezett mozaikos modellt valósította meg.** Megmutatkozott, ami már 2002-ben előre látható volt: amilyen támogatási elvek mentén és amilyen intézményi felállásban kezdődik a 2004. évi EU támogatási program, az „az intézményi tehetetlenségi erő” és a megnövekedő érdekérvényesítési potenciál miatt **bürokratikus status quo-ként 10-15 évig meghatározó marad.**

A 2007-2013 időszakban kétszeresen is megmutatkozott az EU „fejlesztési tervgazdálkodásának” legnagyobb fogyatékosága: a rugalmatlanság. Először is, a 2008-ban egész Európában beköszöntött gazdasági válságjelenségek után is 12-16 hónapig tartó módosítási eljárás után lehetett csak a helyzethez adaptált célokra és részben megváltozó feltételekkel nyújtani fejlesztési támogatást. Ezzel, **ahogyan Magyarország és a többi közép-európai ország a rendszerváltás időszakának nagy társadalmi átalakulásának költségeit 1990-2004 között alapvetően maga volt kénytelen viselni; úgy a 2008-ban beköszönő válság legsúlyosabb hatású évében, 2009-ben nem volt lehetőség az EU források felhasználásának gyors adaptációjára.** Ugyanez a helyzet áll fenn 2010 óta, amikor is a magyar nemzeti fejlesztési súlypontokban részben a kormányváltás, részben pedig a 2007-2010 közötti időszak tapasztalatai alapján változás történt, a felmerüléstől 1-1,5 év alatt érvényesíthető csak a változási szándék – ha egyáltalán. Ez a lassú és rugalmatlan reakcióidő főleg annak fényében jelent súlyos kockázatokat, hogy más országokhoz képest Magyarországon sokkal magasabb – mára szinte kizárólagos - az állami fejlesztéseken belül az EU eljárásrendben felhasználható források aránya.

Magyarországon az elmúlt 8 évben az EU fejlesztési programok lépésről-lépésre kiszorítják az önálló magyar fejlesztési pályázatokat és támogatásokat. Egyes területeken ez mára eléri a 95-98%-ot is! Ennek oka, hogy az államháztartásban meglévő fejlesztési forrásoknak egyre nagyobb részben az EU programok ún. társfinanszírozásául kell szolgálnia. Az államháztartás szigorú egyensúlyi politikája erősíti ezt a folyamatot, amelynek eredménye, hogy a magyar állam fejlesztési forrásainak felhasználása egyre erősebben EU célkitűzések, és az Európai Unió és a Bizottság által meghatározott részletszabályok alapján kerül

felhasználásra. Egyre kevesebb önálló állami fejlesztési forrás jut az EU támogatások egyoldalúságának orvoslására, vagy a hatásuk kiegészítésére (ahogy ezt a 2.3. pont alatt részletesen elemezzük). 2009-2011-re ez drámai mértéket ért el, és a tagországok közül is egyedülálló külső meghatározottságot jelent hazánknak!

**Strukturális alapok és nemzeti társfinanszírozás
az összes közberuházás %-ában
(a 2009–2011. közötti időszak átlaga)**

J. M. Barroso ismertetője az Európai Tanács 2012. június 28-29-i ülésére

A fejlesztési célok kívülről való meghatározottságának veszélye a küszbön álló 2014-2020 közötti időszak vonatkozásában– a formális EU rendeletek nyilvánosan ismert feltételei mellett – különösen nagy az Európai Bizottság részéről a tárgyalások folyamán képviselt orientáló feljegyzések és informális megállapítások útján. Az ezekben foglaltakat az érintett magyar résztvevők legnagyobb része már, mint valamely magyar intézmény utasítását vagy ajánlását ismerhette eddig meg. Erről a 2.3. fejezet alatt egy kiemelt nyugat-dunántúli célkitűzés megvalósulásának elemzésekor részletesen írunk.

II.3. A 2007-2013. évi regionális célkitűzések és azok megvalósulása

A Nyugat-dunántúli régió fejlesztési koncepciója jövőképeinek és célrendszerének rövid ismertetését tartalmazza az **1. sz. melléklet**.

A jövőkép legfontosabb elemei:

1. Nyugat-Dunántúl élénk helyi és nemzetközi hálózatok aktív formálójá;

2. Az ember és környezete kiegyensúlyozott kapcsolatára épít;
3. Megújulni képes – mind gazdaságában, mind kulturálisan, mind pedig szervezeti életében;
4. Zöld jövő régió.

1.

Nyugat-Dunántúl aktív formálója maradt és lett a hazai és a nemzetközi hálózatoknak, azonban ez a feladata nem mélyült el és elsősorban kis számú közvetítő szervezet által a térség javára megvalósított egyedi, nemzetközi pályázatok sorában testesült meg. Ezeknek a pályázatoknak a teljes régióba való továbbterjedése a Nyugat-Dunántúlon belüli szervezeti és finansziális változásoknak köszönhetően átmenetileg nehezzé vált. Ennek példaként: ebben az időszakban – már 2010 előtt – aludt el pl. a Nyugat-Pannon Eurégió működése, a Regionális Tervező Hálózat gyakorlata, vagy akár Nyugat-Dunántúl Brüsszeli Képviselője. Mindez alapvetően összefüggésben van a 2007-2013-as időszakban a Nyugat-Dunántúlon is új belépő fő feladatnak tekintett nagy volumenű projektmegvalósítás kiemelt prioritizálásával. A figyelem szinte kizárólag a jövőbeni kezdeményezések csíráit is akár láthatatlanul hordozó együttműködésekről szinte kizárólag az „itt-és-most” kemény realitására és azonnali végrehajtási feladatokra terelődött át. Egyrészt, érthetően és teljesen jogosan. Hatalmas végrehajtási feladatba állt bele Nyugat-Dunántúl. Az évi mintegy 15-20 milliárd forintnyi, összesen több mint 140 milliárd forintnyi önálló fejlesztés megvalósítása, különösen a központilag meghatározott bürokratikus viszonyok között példátlan szervezeti erőfeszítéssel volt csak lehetséges. Ennek sikeresen megfelelt a régió.

Másrésztől ugyanakkor háttérbe szorult annak a szüksége, hogy olyan finom előkészítési feladatok se felejtődjenek el, amelyek esetleg majd csak 10-15 év múlva hozhatnak gyümölcsöt egy-egy akkori nagy támogatási programban, vagy a gazdasági életben önállóan helytállva (mint volt pl. 2000-ben az első magyar klaszter előkészítése). A regionális fejlesztési ügynökség új tulajdonosa pl. számos nemzetközi projekt társfinanszírozását nem látja az ügynökség keretében megoldhatónak.

Ennek a program-végrehajtásra való kizárólagos koncentrációnak a hosszú távú hatását 7-10 év múlva lehet majd igazán megítélni. Ugyanakkor, mindenképpen elgondolkodtató, hogy Nyugat-Dunántúl a ma már egyértelműen országos vagy nemzetközi hatással bíró hazai együttműködési kezdeményezéseinek jelentős része abban az 1999-2002-es időszakban indult meg, amikor más magyarországi régiók teljes koordinációs kapacitásukat évekre (10-20 millió EURO teljes összegű) kísérleti területfejlesztési mintaprogramok adminisztratív végrehajtására kellett, hogy koncentrálják!

A működő szervezetek tevékenységi profilja fókuszáltabb lett és a szűkülésen átesett törzsfeladatok között több helyütt éppen a nemzetközi együttműködés volt az egyik áldozat – pl. a nemzetközi együttműködésekben kulcsszerepet játszó Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség megváltozott finanszírozási környezete

következtében; vagy a megyei önkormányzatok forrás-szűkülésének következtében általuk 2007-2013-ban vállalni nem tudott CENTROPE (társfinanszírozó) részvétel. A régiók helyébe új feladatvállaló szervezeti megoldások születnek, amelyek megerősödése most van folyamatban. Kiemelendő a három megyei önkormányzat által kezdeményezett Közép-európai észak-déli közlekedési tengelyre létrejött első transznacionális, funkcionális EGTC Európában⁴ (!), illetve a megváltozott körülmények között is megőrzött és fenntartott nemzetközi együttműködések köre (pl. a RECOM projekt).

A nyugat-dunántúli helyi hálózati együttműködésekben hasonló folyamatok voltak megfigyelhetőek. A 2007. évi célkitűzésekhez képest jelentős előrelépés történt a vállalati együttműködésekben (klaszter és vállalati együttműködési hálózatok további keletkezése és működése), valamint a térségi foglalkoztatási megállapodásokban, amelyet Nyugat-Dunántúlon egy összehangolt térségi foglalkoztatási fórummá szervezett a REKORD projekt.

Ugyanakkor az EU fejlesztési programoknak alapvetően egyedi, egymástól elkülönülő és egymással versengő pályázatokra építő mivolta, és ezáltal a térségben nagy mennyiségben létrejövő pontszerű fejlesztések több területen elvették a helyi együttműködések létalapját. Így történt ez a közoktatási fejlesztések, iskola-felújítások területén, és bizonyos mértékig a turizmus-fejlesztések területén is. Ebből a szempontból jelzésértékű, hogy a Turisztikai Desztináció Menedzsment (TDM) pályázatok későn, csak 2009-ben és a fejlesztési időszak végső stádiumában kerültek kiírásra, és a központilag egységesen meghatározott pályázati feltételrendszerük nagyon kevésbé teszi lehetővé a tényleges térségi szükségleteknek megfelelő, azonnali eredményelvárás nélküli, szabad együttműködési hálózati formálódást (amely minden hosszútávú működésre törő együttműködési hálózat esetében szükséges előfeltétel lenne – lásd: bölcső időszak).

Az Európai Bizottság által állandóan forszírozott **abszorpciós kapacitás (támogatás-felhasználási képesség) erősítése intézményi görcsöt és félelmet okozott Magyarországon:** 2007-től egyértelműen a pénzköltést tette a fejlesztési politika sikerének szinte kizárólagos kritériumává, hosszú évekre feláldozva a már élő és nagyon gyakran a finanszírozási program-kereteken kívül önkéntesen létrejött szervezeti együttműködések megerősítésének, tovább-fejlődésének a lehetőségeit. Nyugat-Dunántúlon 30 vállalati együttműködés, azaz klaszter támogatási feltételeinek kialakításával és támogatásával csakúgy, mint a térségi foglalkoztatási partnerségek regionális koordinációjának felvállalásával sikeresen próbált hidat építeni e két, a rendszerben egymástól elválni látszó cél közé.

2.

---

⁴ Közép-Európai Közlekedési Folyosó EGTC; angolul: Central European Transport Corridor EGTC

Az ember és környezete kiegyensúlyozott kapcsolatára építő fejlesztési cél magyarul és értelmesen fogalmazza meg azt, amit a negyedik jövőkép elem („a zöld jövőrégió”) egy gyakran használt összefoglaló megjelöléssel írt le. Ezért a két elemet együtt elemezzük.

Kimondható, a Nyugat-Dunántúlon megvalósuló fejlesztések döntő többsége, még a legnagyobb közlekedési fejlesztések is összhangban vannak ezzel a céllal, ugyanakkor ez a cél áttörően nem tudott érvényesülni a programokban. A legnagyobb megvalósult több mint 45 milliárd forint értékű közlekedésfejlesztési beruházás a Sopron – Szombathely – Szentgotthárd vonal vasút-rehabilitációja, amely **2011-ben 7%-kal, 2012-ben pedig várhatóan 7,8%-kal növeli az érintett vállalat keretében az adott vonalon a közösségi közlekedést igénybevevő nyugat-dunántúli emberek körét! Nyugodtan mondható: a világtrenddel szemben.**

Az észak-déli közúti közlekedési tengely beruházásainak halasztódása ugyanakkor fenntartotta az érintett települések súlyos zaj- és károsanyag-szennyezését, az ott élő emberek életminőségének, sőt életének tartós veszélyeztetését.

Ugyanakkor a Nemzeti Fejlesztési Ügynökségből meghatározottan 2007-2010 között egyre egységesebbé és központosítottabbá váló pályázati feltétel-rendszer következtében sem a fejlesztéseknél sem a fejlesztési döntéseknél nem tudott megjelenni a fejlesztési projekt-javaslatok átfogó környezeti szempontú értékelése, amelynek gyakorlata 2003-2006-ban Nyugat-Dunántúlon a regionális környezetvédelmi fórummal közösen kialakításra került. Ennek következtében a régió belül tervezetthez képest sem az energia-hatékonyság kérdése, sem a Nyugat-dunántúli táj és természet jellegéből következő fejlesztési szükségletek (pl. a kistelepülési *településenkénti* autonóm szennyvíztisztítás megoldása térségi méretekben) nem volt megfelelően érvényesíthető. **A kistelepülésenkénti autonóm szennyvíztisztítás megoldásának elmaradása és halasztása a nyugat-dunántúli táj formavilágával, a nyugat-dunántúli természet jellegével összhangban az évszázadok folyamán szervesen kialakult településszerkezetünk 25-30 éven belüli erős leromlásával fenyeget.** (Elgondolkodtató, hogy 2008-ban a NYDOP-ba beérkezett több mint egy tucatnyi kistelepülési autonóm szennyvízkezelési projekt közül egyet sem tartott támogatásra érdemesnek az akkori Regionális Fejlesztési Tanács).

Ehhez képest akár kisebb hatásúnak, de mindenképpen rövidebb távon visszacsapó következménynek tekinthető a megvalósított intézményi fejlesztések által a fenntartókra nehezedő megnövekedett működési költség teher – különösen a megnövekedett energia-költségek finanszírozási terhe, amely nem egy esetben hozott pénzügyi ellehetetlenülést a „sikeresen pályázó” önkormányzatoknak. (Ez utóbbi helyzet szorításán most az önkormányzati adósságrendezés jelentősen enyhít, ugyanakkor a probléma újrakeletkezésétől önmagában még nem védhet meg!)

Összességében elmondható, hogy Nyugat-Dunántúl ebben a fejlesztési időszakban nem vált a környezeti fenntarthatóság és energiahatékonyság mintarégiójává. Sem a közösségi fejlesztések, sem a vállalkozások fejlesztése nem épült rá erre az Ausztria közelségéből fakadóan itt régóta ismert és remélt fejlődési potenciálra – mert ezt az átfogó célkitűzést sem a fejlesztésfinanszírozási rendszer sem a döntéshozó akarat nem támasztotta alá. Ennek a felelőssége – az egész Kárpát-medence javára – továbbra is Nyugat-Dunántúllal maradt!

3.

A megújulásra való képességet Nyugat-Dunántúlnak, Magyarországnak, az európai embernek a 2006-ban csak nagyon kevesek által előrelátott mértékben és módon kellett és kell még kifejleszteni magában a 2007 óta eltelt időszakban.

Kevés megalapozó stratégiai dokumentumban szerepelt:

- Bármilyen utalás egy a 2008-2010. évi gazdasági, pénzügyi megingáshoz hasonló esemény bekövetkeztékor szükséges alkalmazkodó lépések megtételére, azaz **hiányzott a biztonságos tervezés mentőcsónak-elve.**
- **Csak formális papíralapú elvárásaként szerepelt a kohéziós-, fejlesztési politikának a beágyazottsága egy szélesebb makrogazdasági fejlődési pályába** – ezért hiányoztak a megalapozott becslések a strukturális források felhasználását alapvetően megnehezítő illetve ellehetetlenítő államháztartási viszonyok várható hatásaira a kohéziós államok széles köreiben (pl. Görögország, Spanyolország).
- Az éppen 27 tagúra bővült Európai Unión belüli versengő folyamatoknak a vezető államok általi felerősítése, és ezáltal **a kohéziós folyamatoknak formális és informális eszközökön keresztüli diszkreditációja**, nyílt és burkolt megtámadása.
- Az EU tagállamok kettészakadásának előkészítése, egy szűkebb vezető kör kezdeményezésére az évszázad óta ismert koncepció, **az Európai Egyesült Államok megvalósításának nyílt deklarációja**. Ennek a szándéknak az érvényesülése a bürokratikus intézmények jogi formalizmus szerint jogszerűnek minősülő eljárásaiban.
- A klimatikus és környezeti katasztrófhelyzetekhez való gyors, empatikus alkalmazkodás lehetőségének beépítése /lásd: a régiókat súlyosan érintő devecseri – kolontári vörösiszap-tározó kárelhárításának EU-támogatásból (is) finanszírozott intézkedéseinek hosszú ideig tartó, méltatlan tárgyalássorozata⁵/.

Összességében elmondható, hogy a kihívásokra adott gyors és rugalmas válaszok sok esetben az EU fejlesztéspolitikai gyakorlatával szemben, mintegy annak ellenére valósulhatnak meg (pl. Devecser – Kolontár térségében).

⁵ Vidékfejlesztési Minisztérium Sajtóirodája, Kormányportál: A kolontári gazdák megkaphatják a támogatásokat. 2012. április 27. 9:04

Emellett, a 2007-2013-as időszak tapasztalatai számos, a fejlődéssel és a fejlesztéspolitikával kapcsolatos illúziót, tévhitet, dogmát megrengettek. Többek között, az alábbi 2005-2007-ben még uralkodó nézetekkel kapcsolatban látjuk ma tisztábban tévhit és illúzió mivoltukat:

- csak a kiszámítható, előre látott problémákra kell választ keresni az európai makrogazdasági viszonyok status quo-ja mellett, amelyhez a szokásos fejlesztési eszközök elégségesek lesznek;
- a fejlesztési célokat a megvalósításuk szervezeti kereteit szuverén módon teljes egészében az érintett ország, régió határozza meg (az EU rendeletek keretei között);
- a regionális politika mindent átható erejében való hit („Ha az EU-nak lenne vallása, akkor az a regionális politika lenne.”);
- az Európai Bizottságnak a fejlesztési célok és a végrehajtási szervezetrendszer rugalmas és gyors továbbfejlesztése;
- a magyar állami támogatások lényegileg megmaradnak, az EU támogatások ezek mellé, ezeket forrásában és hatásában kiegészítendő jelennek meg.

A 2005-2007. évi tisztánlátást egyszerre nehezítette meg a programokkal kapcsolatos felfokozott várakozásunk és az Európai Bizottság részéről ezeket a nézeteket tápláló, erősen ideologikus kommunikáció. Ma már látjuk, hogy kevésbé az számít, hogy mit mond az Európai Bizottság, hanem az, hogy mit tesz.

Vizsgáljuk meg mindezt egy kiemelt nyugat-dunántúli konkrét célkitűzéssel kapcsolatban! Három ilyen volt a 2007-2013-as időszakra:

„A jövőben a legfontosabb tématerületeken (belső gazdasági kapcsolatok-közlekedés-innováció-területi felzárkózás) az alábbi konkrét eredmények elérését tűzi ki a régió:

- **Létrejön az észak-déli gazdasági, innovációs és közlekedési tengely a régió belső gazdasági kapcsolatainak erősítéséért és kohéziójáért** – Győr és Nagykanizsa közötti elérési idő 40%-kal csökken, a régióon belüli gazdasági együttműködések száma 20%-kal nő.
- **A közép-európai gazdasági tér újraformálásában a régió kezdeményező szerepet lát el** - az innovációs és kutatási kapacitások 30%-kal növekednek. A rekreációs lehetőségek európai szinten ismertté és versenyképesé válnak. A '90-es évek mennyiségi fejlődése után a gazdaság minőségi megújulása jellemzi Nyugat-Dunántúlt.
- **A régió legfejlettebb 10 és legelmaradottabb 10 kistérsége közötti fejlettségi különbségek nem növekednek** - Belső térségi erőforrások mozgósítása.”

(Részlet A Nyugat-Dunántúl fejlesztési koncepciójának célrendszeréből, 2006. augusztus; 13. oldal.)

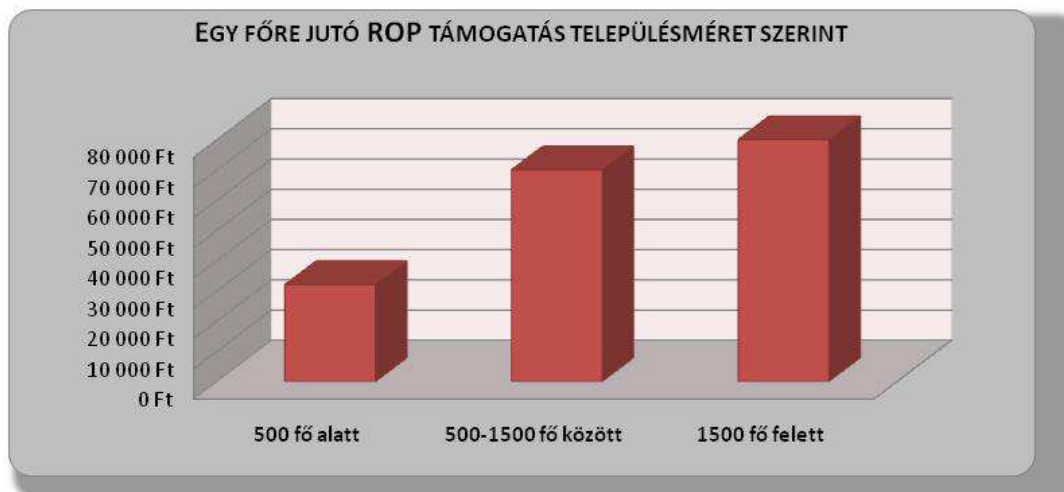
Tehát a nyugat-dunántúli konkrét célok közül egyik kiemelkedő célkitűzése volt: **„A régió legfejlettebb 10 és a legelmaradottabb 10 kistérsége közötti fejlettségi különbségek nem növekednek – Belső térségi erőforrások mozgósítása”**.

Már a stratégiai tervezéskor világos volt, hogy csakis összehangolt, koncentrált erőfeszítéssel lehet ezt a célt elérni vagy megközelíteni. A 2007. évi programindulásig, már a **2006-2007. évi előkészítő tárgyalásokon nyilvánvalóvá vált, hogy a régió nem lesz abban a helyzetben, hogy ezt a célt megvalósítsa 2007-2013 között. Azóta az is megmutatkozott, hogy ez az egyetlen célkitűzés, amellyel kifejezetten ellenkező folyamatok erősödtek meg az elmúlt 6 évben Nyugat-Dunántúlon – úgy, mint egész Magyarországon is; sőt az egész Európai Unióban.**

Ennek a célkitűzésnek a meg(nem)valósítását súlyosan befolyásoló körülmények az alábbiak voltak:

- A magyar Irányító Hatóság nem engedélyezte a régiókban előkészített integrált kistérségi fejlesztési programok finanszírozását a Nyugat-dunántúli Regionális Operatív Programon belül.
- A Gazdaságfejlesztési Operatív Programon belül a kistelepülési vállalkozások számos pályázatban csak hátrányosan megkülönböztető feltétellel indulhattak volna, vagy nem indulhattak. A Regionális Operatív Programba beépített pl. ipartelepítést hátrányos helyzetű kistérségekben segítő feltételek elégtelenek voltak az ipartelepítések tényleges orientációjához.
- 2007-ben az akkori Oktatási Minisztérium nem tette lehetővé, hogy a Nyugat-Dunántúlon kidolgozott kistérségi közoktatás-fejlesztési stratégia intézkedéseinek megfelelően valósulhasson meg a ROP közoktatás-fejlesztési komponense, hanem országosan egységes pályázatkíírás alapján kellett ennek megtörténnie.
- Az Európai Bizottság maximálta a közlekedési kiadásokon belül az alacsonyrendű közutak felújítására fordítható kiadások arányát. Ennek köszönhetően érdemi nagyságrendű belső közlekedési viszonyokat erősítő közútberuházás nem valósulhatott meg 2007-2013 időszakban.
- Az Európai Bizottság 2004-2006-ban megtagadta a Nyugat-Dunántúlon az autonóm kistelepülési szennyvíztisztítás támogatását. 2007-től a regionális döntéshozók is a kapcsolódó környezeti infrastruktúra pályázati célokat preferálták, szemben a kistelepüléseket kedvezőbb helyzetbe hozó környezeti beruházási célokkal (pl. a Regionális Fejlesztési Tanácsban a kistérségeknek igen, de a kistelepüléseknek nem volt képviselése).
- A Vidékfejlesztési Operatív Program régióon belüli végrehajtása semmilyen koordinációban nem volt a Nyugat-Dunántúli Operatív Program tartalmával és támogatott fejlesztéseivel.
- A Regionális Operatív Programon belül számos pályázati kiírásban, különösen a 2008-at követő gazdasági helyzetben a megyei jogú városok és térségeik domináns pályázói helyzetbe kerültek. Ehhez a városok természetes súlyán és pályázói képességeiken túl, egyrészt a központilag meghatározott

pályázati feltételek, másrésről pedig a 2008 után a vidéki térségekben hatványozottan leromló gazdasági helyzet is jelentősen hozzájárult.

Mindez önmagában nem, de az évtizedek óta ismert folyamatokkal közösen (kistelepülési elvándorlás, előregedés, munkanélküliség, nyíló infrastrukturális olló a város és a vidék között; valamint a 2008-ban beütött gazdasági visszaesés területi hatásaival közösen) ahhoz vezetett, hogy az elmúlt években nem csökkent, hanem nőtt a Nyugat-Dunántúl legfejlettebb és legelmaradottabb, pontosabban bizonyos fejlettségi mutatókban legelmaradottabb kistérségei közötti különbség. Összességében megerősíthető: különlegesen összehangolt, együttes erőfeszítés híján esélye sem volt Nyugat-Dunántúlnak, hogy elmaradott kistérségeinek leszakadását megállítsa. Ennek az együttes erőfeszítésnek messze az évi 20 milliárd forint Nyugat-Dunántúli Operatív Program kerete fölött kellett volna létrejönnie – nemzeti körben. Ennek a felelőssége a következő fejlesztési időszakra maradt.

Ugyanakkor a 2.2. alapján elmondható, hogy a 2014-2020-as fejlesztési időszakra való felkészülést sok szempontból meghatározni akaró EU irányelvek nagyon kevés tekintettel vannak az elmúlt időszak fejlesztési tapasztalataira. Az Európai Bizottság ugyanazokkal a receptekkel kíván kijutni a jelenlegi helyzetből, amelyek ide vezették Európát – sőt ugyanabból, az eddigiekhez képest még többet akar!

Ma a megújulás képességét elsősorban nem egy-egy régió, hanem egyes emberek, általuk motivált helyi közösségek és Magyarország egésze képes kinevelni magában. Nyugat-Dunántúl három megyéje az elmúlt két évtizedben a nyugati-modernizáció hídjaként szolgált kelet felé, valamint az önálló helyi- és térségi kezdeményezések bölcsője volt. Megtartva ezt a feladatát, Nyugat-Dunántúl a következő évtizedben éppen világgazdasági beágyazottságánál fogva és nemzetközi együttműködéseinek keresztül képviselőjévé válhat Nyugat-Európa felé azoknak a megújulási lépéseknek, amelyek éppen Magyarországról, Közép-Európából hozhatnak megújulást az évtizedek során megszokott válaszaiba merevedett Nyugat-Európába.

4.

Nyugat-Dunántúl jövőképe négy elemének vizsgálata után összegezve megállapítható, hogy a nagyívű célkitűzések megvalósulásának itt jellemzett foka összefüggésben van azzal, hogy:

1. Több célkitűzés inkább kívánság volt, mint az adott fejlesztési időszakban megvalósítható reális cél.
2. A célkitűzések teljesülésére több ponton a fejlesztéspolitika hatáskörén kívül eső folyamatok sokkal nagyobb hatással voltak, mint maga a fejlesztéspolitika eszközrendszere.
3. Az alapvetően az EU támogatáspolitikája által meghatározott fejlesztésfinanszírozási mód és az eddigi magyarországi eljárásrend nem volt alkalmas arra, hogy az eredetileg kitűzött, autonóm nyugat-dunántúli célokat szolgálja.

Ez az a kemény árbóc, amelyhez új Odüsszeuszként ki kell kötnünk magunkat, amikor a következő időszak tervezési kísértéseinek csábító szirénhangjai felhangzanak.

II.4. A határon átnyúló együttműködés helyzetének a feltárása

Nyugat-Dunántúl minden megyéje 2-2 országgal határos, ennek megfelelően 3 hármashatár is található régióinkban. **Térségünk nyitott jellegének teljesen megfelelt az, hogy 1996-tól fokozatosan kialakultak a határon átnyúló együttműködési programok**, amelyek egészen 2004-ig a vállalati, államháztartási és önkormányzati fejlesztések mellett a legnagyobb fejlesztési programtámogatást jelentették a nyugat-dunántúli kezdeményezéseknek.

A határon átnyúló együttműködési programok közül országosan is úttörő volt, és hatásában máig a legnagyobb jelentőségű a Magyarország és Ausztria közötti együttműködési programok megindulása. Ennek modernizációs jelentősége messze túlmutat a programok pénzügyi keretén. Nyugat-Dunántúlra és Magyarországra gyakorolt hatása az alábbiakban foglalható össze:

- Az osztrák-magyar határon átnyúló együttműködési program a rendszerváltás utáni első középtávú területi tervezésre épülő térségi (Zala, Vas és Győr-Moson-Sopron megyét érintő) fejlesztési stratégia és program volt Magyarországon.

- A program keretében létrejött az első Budapesten kívüli EU-támogatást szervező regionális fejlesztési iroda Sopronban, illetve annak irodái Vas és Zala megyékben.
- A program keretében a nem állami pályázóknak is biztosított volt a szükségleteknek megfelelő mértékű magyar állami társfinanszírozás.
- A program keretében jött létre az első magyarországi natúrpark Kőszegen majd az Őrségben, az első Regionális Innovációs Központ Győrben, az Európa-tanulmányok Központ Szombathelyen, a Liszt Konferencia Központ Sopronban, az első határon átnyúló ipari park Szentgotthárdon, a Zala megyét érintő nagytérségi közmű beruházások, a számos nemzeti munkaerő-piaci intézkedés bölcsőjéül szolgáló osztrák-magyar munkaügyi együttműködés, valamint sok más mellett a Szombathely – Szentgotthárd vasútvonal első rendszerváltás utáni korrekciója.
- A programban kiemelkedő jelentőségű volt a Győr és környékén végrehajtott egymást szinergikusan erősítő fejlesztések sora (osztrák partneri jóváhagyással!): a Győr-Gönyű Ro-Ro kikötő, a Győr-Péri repülőtér, a Győri Ipari Parkon belül a Regionális Innovációs Központ, a Győri Trade Center és az Ausztria – Szlovákia – Magyarország hármashatár fejlesztési stratégia elkészítése; amelyek eddig is, és jelentőségükben várhatóan a most kezdődő évtizedben fogják meghozni együttes gazdaságfejlesztő hatásukat.
- A program tovagyűrűző hatásaként jöttek létre – elsőként Magyarországon – a mi térségünkben a régió belső erőforrásaira alapuló Pannon Termál Klaszter és a Pannon Faipari Klaszter, valamint a régió nemzetközi gazdasági munkamegosztásban betöltött szerepére alapuló Pannon Autóipari Klaszter és a Pannon Elektronikai (ma: Mechatronikai) Klaszter. Ennek következtében alakulhatott meg Nyugat-Dunántúlon 2001-ben a Pannon Gazdasági Kezdeményezés iniciatívája – mint a korunknak megfelelő gazdasági öngazgatás első magyarországi kezdeményezése.
- A program térszervező hatására jött létre a Nyugat-Pannon Eurégió 1998-ban Burgenland és Nyugat-Dunántúl részvételével; de a program hatására lett azután és maradt azóta is – az eredeti országgyűlési előterjesztéssel szemben – egy NUTS II-es régió az osztrák-magyar programban résztvevő három megye! Így jött létre Magyarországon az első olyan területfejlesztési régió, amelynek tengelye nem a központba (Budapestre) mutat, amely létrejötte után 2 éven belül ráeszmélt a valóban a létértelmét rejtő feladatra, amelyet híven szolgál azóta is: a Közép-Európa vérkeringéséből hiányzó összeköttetés megteremtését, a közép-európai, észak-déli közlekedési-gazdasági-innovációs tengely létrehozását. Nyugat-Dunántúl a közép-európai viszonyokra és feladatokra felfeszülve határozta meg saját magát.

Az osztrák-magyar határon átnyúló együttműködési program máig legnagyobb hatása, hogy egy békés, stratégiai célkitűzések által vezérelt, részvételi alapú, konzultatív területfejlesztési folyamatot honosított meg a rendszerváltás utáni Nyugat-Dunántúlon, és indulásakor az egész osztrák-magyar határtérségben is. Ezzel megadta az alaphangját és induló irányultságát az őt követő további Kárpát-

medencei együttműködési programoknak is – amely hatás fontosságát nem lehet eléggé hangsúlyoznunk ebben a többszörösen megsebzett közép-európai térségünkben.

Most megvizsgáljuk, hogy ilyen előzmények után mi történt a határon átnyúló együttműködésben a 2007-2013 közötti időszakban.

A határon átnyúló programok jelentősége messze visszaszorulni látszik.

Minek köszönhető ez?

Magyarországon, Szlovákiában és Szlovéniában is – egészen megérthető módon – a figyelem a nemzeti keretekben felhasználható, nagyságrenddel nagyobb források felé fordult. Emellett nem jutott kellő stratégiai figyelem a határon átnyúló programok stratégiai beágyazására, sem az ennek megfelelő érdekképviselőre.

Ausztria részéről az EU csatlakozás után, és különösen 2007 után a figyelem a gazdaság reálfolyamatai felé fordult, ahol olyan nagyságrendű változások és beruházások történnek, amelyek nagyságrenddel múlják felül az osztrák-magyar program pénzügyi és hatásköri kereteit. Ilyen pl. a schwechat-i repülőtér regionális szerepvállalása; az olasz-osztrák gyorsvasút európai stratégiai előkészítése, de a külföldi munkavállalások kérdésének regionálisból nemzeti szintű kérdéssé fejlődése is a 2004-2012 közötti időszakban.

Ausztria részéről mind a cseh-osztrák, mind a szlovák-osztrák, mind az osztrák-magyar együttműködési program Bécs régiójának megnövelni szánt közép-európai súlyát hivatott szolgálni, amelyet a Central Europe (Közép-Európa) helyébe állított CENTROPE műszó alatt törekszenek megvalósítani. Megmutatkozik ez a mindhárom programban egységes ausztriai kommunikációval „klónozottan futó”, osztrák stratégiai irányítás alatt álló projektek során; illetve az érintett térséget érintő nagyszámú, egymást erősítő osztrák kezdeményezésű Interreg IVC transznacionális projektek szervezeti és szakértői összeszövődésén, projekthatárokon is túlnyúló összehangolt kommunikációján.

Természetesen a 2007-2013-as időszakban is születtek jótékony, hosszú távon is lehetőséget hordozó kezdeményezések a határon átnyúló együttműködési programokban:

- a turizmus és a helyi mezőgazdasági termékek összekapcsolódása a kiváló osztrák gyakorlatok példáján,
- a szociális gazdaság, szociális foglalkoztatás több újító példája, pl. a hulladékok újrahasznosítását célzó So-Pro projekt,
- a munkaerő-piaci határnyitás utáni foglalkoztatási együttműködési kezdeményezések új generációja – köztük az ún. IGR stratégiai projekttel, valamint

- a határmenti közlekedés, ingázás, közösségi közlekedés mindennapi kérdéseit segítő kezdeményezések – mint pl. a Gremo projekt vagy a VKM projekt.

Ugyanakkor Magyarországon a korábbinál sokkal jobban elvált a területfejlesztési és a határon átnyúló együttműködési programok stratégiai tervezése, és főleg a végrehajtása. Az Európai Bizottság által bevezetett intézményi és végrehajtási szabályok mind osztrák, szlovák és szlovén viszonylatban kedvezőtlenül érintették a régiót (pl. vezető partner elv, közös technikai titkárság). Nagyon erősen megjelent egy – a határon átnyúló programokban eddig nem tapasztalt – kívülről történő meghatározottság. Csökkent, de még mindig nem tűnt el teljesen az a lehetőség, hogy a határon átnyúló programokban a helyi kezdeményezésű célkitűzések, programok nagyobb szerepet kapnak, mint a főáramú EU támogatási programokban.

A hagyományosan közvetlen és operatív magyar-osztrák kapcsolatokat az elmúlt időszakban (a korábbi 10-15 évhez képest) jelentősen megterhelte három, elsősorban a környezetet érintő, kifejezetten a határon jelentkező kérdés: a Rába habzásban is megmutatkozó ipari szennyezése, a Szentgotthárdra tervezett hulladékégető, valamint a toronyi lignit/tőzeg kitermelésére vonatkozó évekkel ezelőtti szándék. A szennyezést okozó forrást kezelték, a hulladékégető építésétől a tartományi szervezet elállt, a toronyi lignit kitermelésével kapcsolatban jelenleg jogszabályi biztosíték van. Ezek olyan súlyú és hatású, hosszan elhúzódó kérdések voltak, amelyek nem csoda, hogy kedvezőtlenül befolyásolták a fejlesztési programok megvalósítását.

A csatlakozás után megerősödő közös gazdasági tér kialakulása ellen hatnak továbbá az olyan intézkedések, amelyek a korábban már jóváhagyott határhoz vezető utak, útszakaszok építésének a megállítása (S31-es út Felsőpulya-oroszághatár szakasz), vagy az elkészült közúti közlekedési kapcsolatoknak a műszaki paramétereknél alacsonyabb szintű engedélyezése pl. a zsirai vagy a sopronkövesdi összekötő utaknak csak kerékpáros és mezőgazdasági munkagépes (!) közlekedésre való használatának engedélyezése. Ezek az intézkedések a folyamatokat megállítani nem tudják (valószínűleg nem is akarják), viszont a súrlódásokon keresztül egy bizonyos hangulattal telítik az együttműködést.

Az ETE programok egyre bürokratikusabbá váló és a gyakran megcsúszó utófinanszírozásnak köszönhetően bizonyos méretű szervezeteket szinte kizáró végrehajtási rendje ahhoz vezetett, hogy **a határon átnyúló projektek átlagos mérete és komplexitása radikálisan megugrott**. Ezt pontosan mutatja, hogy a programokban hagyományosan résztvevő önkormányzati és intézményi kör helyére részben közvetítő, koordinációs szervezeti kör lépett, mint elsődleges pályázói célcsoport. Ez a határtérségekből a térségi központokba húzta a pályázói súlypontot; a pályázatok tématerületeit pedig a határon átnyúló együttműködést közvetlenül megvalósító konkrét projektektől a közvetett, az együttműködést

úgymond szélesen támogató projektek felé. (Erről a RECOM projekt keretében 2013 első felében elkészülő partnerelemzés után állapítható majd meg pontosabban.)

Az itt leírtakkal párhuzamosan alakult a határon átnyúló együttműködések intézményeinek a fejlődése is. A 2000-es évek elején a már említett Nyugat-Pannon Eurégió mellett, stájer kezdeményezéssel és koordinációval létrejött az ún. Jövőregió (Zukunftregion) kezdeményezés Ausztria déli, Szlovénia északi és Olaszország észak-keleti tartományainak együttműködésére. Nyugat-Dunántúl mind ebben a dél-nyugati nagytérségi, mind a Bécs által kezdeményezett CENTROPE észak-nyugati nagytérségi együttműködésben aktív szerepet játszott. Ez egy kiegyensúlyozott és a valós területi, gazdasági áramlásokat is tekintetbe vevő szervezeti rend volt, amely 2004-2007-ig meghatározta Nyugat-Dunántúl térségi kapcsolatait és stratégiai gondolkodását is. Ennek az időszaknak volt az egyik járulékos intézményi eredménye, hogy Steiermark Brüsszeli Képviseleti irodája helyet biztosított az első magyar önálló regionális képviseletnek Brüsszelben. A képviseleten nem egyszer közösen lépett fel Burgenland és Nyugat-Dunántúl, valamint Steiermark és Nyugat-Dunántúl.

Nem lehet fel konkrét írásbeli utalás, de mind a Zukunftregion, mind az Euregio Nyugat-Pannónia esetében szóbeli tájékoztatások szerint pártpolitikai viszonyok és ellentétek vezettek azok működésének a megakadásához, szüneteltetéséhez.

Ez rámutat arra, hogy az Eurégió 2001-ben megfogalmazott 2015-ig szóló jövőképében felmutatott cél, miszerint „Az Eurégió West/Nyugat-Pannónia gazdaságilag, társadalmilag és szellemi szempontból is integrált térség lesz és egy új Közép-Európa kezdeményező régiójává válik”, csak abban az esetben valósulhat meg, ha:

- a gazdasági élet képviselői saját maguk kezébe vehetik a gazdasági élet szervezésével kapcsolatos kérdések és folyamatok ritmikus megvitatását és intézését;
- a szellemi és kulturális élet képviselői saját kezdeményezéseiknek megfelelően működnek együtt;
- és mindkét szféra kiszabadul az állami, politikai rendszer meghatározottságából. Akkor az állami szféra gondoskodhat a jogosultan a hatáskörébe tartozó, és a határon átnyúló együttműködésben is oly fontos feladatot jelentő rendvédelmi és biztonsági kérdésekről.

Nyugat-Pannónia pedig valóban az új Közép-Európa kezdeményező régiójává válik.

Összességében megállapítható, hogy a határon átnyúló együttműködési programok a korábbi időszakokhoz képest a 2007-2013 közötti időszakban stratégiai szélcsendbe kerültek. Ebből a stratégiai szélcsendből Nyugat-Dunántúl számára négy fejlemény hozhat kimozdulást:

1. **Graz városa** és térsége is teljes jogú részese lesz a 2014-2020. évi Ausztria-Magyarország Határon Átnyúló Együtműködési Programnak, ily módon a határtérségben kiegyensúlyozottabb érdekviszonyok és új együtműködési szükségletek merülhetnek fel.
2. Nyugat-Dunántúlnak szembesülnie kellett azzal, hogy a 2007-2013-ban hozzáférhető, a korábbinál nagyságrenddel nagyobb nemzeti szintű EU-s fejlesztési források felhasználása évről évre egyre kevesebb regionális, helyi döntési, meghatározási lehetőséget jelentett. Olyannyira, hogy várhatóan 2014-2020 között ismét csak egyetlen Területi Operatív Programja lesz a 6 magyarországi vidéki régióknak. Még akkor is, ha a források természetesen továbbra is nagyságrenddel a nemzeti programoké alatt marad, mindez **újra felértékelheti a határon átnyúló programokat, ahol intézményesen nagyobb a helyi, megyei programozási, együtdöntési hatáskör, azaz nagyobb a mozgástér**, mint a nemzeti fejlesztési programok esetében.
3. 2014-2020 között a nemzeti EU források várhatóan csökkennek, míg a régióban immáron 4 EU tagországgal közös 4 határon átnyúló együtműködési program költségvetése növekedni fog.
4. Felébred a megértése annak, hogy Közép-Európának feladata az, hogy az itt szorosan együttélő népek egymás kultúráján csiszolják ki önképüket és a kívülről rájuk kényszerített versenyhelyzetet – amely kényszerítés csak belátásuk megérlelődéséig lehet hatásos – átfordítsák mind a nyugat, mind a kelet iránti elfogulatlan szolgálattá.

III. A részletes helyzetfeltárás összegzése

A részletes helyzetfeltárás munkáját 2012. október-november hónapban végeztük – a Nyugat-Dunántúlon fejlesztésben tevékeny szervezetek, vállalkozások és több kormányzati intézmény munkatársaival közösen. Csak általuk vált lehetségessé ez a koncentrált megvalósítás.

November folyamán nyolc, részletes regionális helyzetfeltáró műhelytalálkozón – amelyek rendjét az V.4. számú melléklet tartalmazza – összesen 170 résztvevő dolgozott közösen. Nyíltság, koncentrált figyelem és a folyamatot segítő szándék áradt össze ezeknek a műhelytalálkozóknak az előkészítésében és megvalósításában.

Az előkészítésben különös segítséget nyújtott szakterülete előzetes feltárásával Magyar Dániel, Tama István, Tóthné Temesi Kinga, Németh Zsuzsanna, Páliné Keller Csilla, Szabó Tibor, Kovács Tamás és Polgár András.

A helyzetfeltáráshoz a megyei önkormányzatok területfejlesztési képviselőivel egyetértésben felhasználtuk Zala megye, Vas megye és Győr-Moson-Sopron megye megyei helyzetelemzéseit, amelyeket a VitalPro Kft., valamint az MTA RKK készített el szeptember végéig. Összegzésüket a V.3. számú melléklet tartalmazza.

Támaszkodtunk továbbá a Regionális Innovációs Stratégiára, a NYDOP időközi értékelésére; a résztvevők hozzászólásaira és időközben megküldött írásaira, adataira; valamint – különösen a régió természeti viszonyainak az összegzésénél – a 2006. évi regionális helyzetelemzésre.

Az itt következő részletes helyzetfeltárásokban megmutatkozik személyes, közös, és világállapotunk egy-egy szelete. Ahogy a műhelytalálkozók a résztvevőkkel közösen nekivágtunk:

Egy szög miatt

Egy szög miatt a patkó elveszett.

A patkó miatt a ló elveszett.

A ló miatt a lovas elveszett.

A lovas miatt a csata elveszett.

A csata miatt az ország elveszett.

Máskor verd be jól a patkószeget!

(angol népköltés)

III.1. Természet és ember együttélése a Nyugat-Dunántúlon

Nyugat-Dunántúl az ország nyugati határszélének három megyéjét, Győr-Moson-Sopron, Vas és Zala megyéket foglalja magában. Az észak-dél irányban hosszan elnyúló régió – egyedülálló módon – négy országgal határos: Szlovákiával, Ausztriával, Szlovéniával és Horvátországgal. Keleti, illetve déli határán Dél-dunántúli és a Közép-dunántúli Régiók helyezkednek el.

A Nyugat-Dunántúl területén három nagytáj húzódik: a Kisalföld, az Alpokalja és a Dunántúli-dombság egy része, kiegészülve a Dunántúli-középhegység északi és nyugati peremvidékeivel. A változatos felszínű táj vízfolyásokban és természetesen, illetve mesterséges állóvizekben gazdag.

Nyugat-Dunántúl földrajzi fekvésének köszönhetően **sokszínű tájegység**, felszíne változatos. Legmélyebben fekvő területe a gönyúi Duna-part (108 méter), legmagasabb pontja pedig a tengerszint fölé 884 méterrel magasodó Írottkő a Kőszegi-hegységben. A domborzati viszonyoknak megfelelően a jelentősebb vízfolyások iránya Ny→K, DNy→ÉK. Fő vízgyűjtői a Duna és a Balaton. A régióban az országos jelentőségű védett területek nagysága együttesen az országos 14%-át képviseli.

Gazdasági szempontból minden bizonnyal legfontosabb természeti kincse a termál- és gyógyvíz-készlet, amely a régióban bőséges és viszonylag egyenletes területi eloszlásban található.

A kedvező környezeti adottságok a földterület 84 %-át mezőgazdasági művelésre alkalmassá teszik, ami meghaladja az országos átlagot. Itt található az ország termőterületének 12 %-a, 939 ezer hektár.

A Nyugat-dunántúli Régió három nagytája, az Alpokalja, a Kisalföld és a Dunántúli-dombság egy része alkotja, kiegészülve a Dunántúli-középhegység keleti és északi nyúlványaival. Találhatók itt hegységek (Soproni-, Kőszegi-hegységek és Keszthelyi-hegység), jelentősebb síkságok (a Kisalföldön a Mosoni-síkság, Hanság, Rábaköz, és Marcal-medence, valamint a Vas-Soproni-síkság) és a legnagyobb területen igen változatos felszínű dombságok (Kemeneshát, Kemenesalja, Órség és a Zalai-dombság). Makroklimája ennek megfelelően mérsékelt hűvös, csapadékos, amit mezo- és mikroklíma szinten jelentősen befolyásol a domborzat. A régiónk klímáját az 1900 – 2000 napsütéses óra, a 9 – 9.5 °C átlaghőmérséklet és a hegyvidékeinket 900 mm feletti, a dombvidékeinken 700 – 850 mm közötti, míg a síkságokon 650-700 mm éves csapadék jellemzi. A terület vízrajza gazdag, erdősültsége jelentős, **itt található az ország erdőterületeinek 40 %-a!**

A régió legjelentősebb felszíni vízfolyása a Duna, amely minőségét tekintve III. osztályú (V-ös skálán, azaz tűrhető), de mind mennyiségileg, mind minőségében negatívan befolyásolja azt a Bősnél felépült vízerőmű és a dunacsúnyi duzzasztó. A Szigetköz esetében ez vízellátási gondokat és minőségromlást okoz, ami a szükséges nemzetközi megállapodás hiányában nem is rendezhető véglegesen. A

jelen helyzet sem környezeti, sem gazdasági és természetesen sem társadalmi szempontból nem előnyös hazánknak, a kérdés rendezése nem megkerülhető!

A régiókban található Magyarország két, egyes szakaszain legtermészetesebb, szabályozatlan állapotban maradt folyója, a Rába és a Mura. A Balaton vízgyűjtőjének több mint 50 %-nak vizét tisztán hazai vízgyűjtőjén biztosítja a Zala-folyó.

Jelentős a Balaton és a Fertő-tó, mint hazánk két legnagyobb **állóvize**, a Kis-Balaton, mint Közép-Európa egyik legjelentősebb méretű vízvédelmi beruházása, továbbá a kisvizek nagy száma.

A **felszín alatti vizek** tekintetében jelentős értékekkel bír a régió. Közép-Európa legnagyobb édesvízkészlete található a szigetközi kavicsstakaró alatt, de jelentős a Rába, és a Mura kavicsrétegében másutt tárolt ivóvíz mennyisége is. **A felszín alatti vizek mennyisége jó, de a termálvízkészlet kitermelése, illetve a mennyiségi változását követő, monitoring rendszer hiánya miatt veszélyeztetett.**

A **természetes táj-szerveződéseinket** talán a régió legfontosabb környezeti értékeinek nevezhetjük, azok élőviláguk változatosságában (biodiverzitásukban), egyediségükben és értékeikben is kitűnnek. Ez az egyik legkomolyabb minőség, a romlatlanul tiszta élő természet öblei, amit Nyugat-Dunántúl nyújtani tud Európának!

Nyugat-Dunántúl az ország területének 12,2 %-át fedi le, területe 11 329 km². Az ország településeinek ötöde, népességének mintegy tizede él a régióban. A Kisalföld kivételével településhálózatát a törpe- és az aprófalvak kiugróan magas száma jellemzi.

A régió településszerkezete és az egyes települések is nagy múltra tekintenek vissza, hisz a legtöbb település a kőkortól az avarokon, rómaiakon át a honfoglaló magyarokig lakott hely volt, a tatár, török elnéptelenedést, osztrák hatást, majd szovjetizáló nyomokat, mint történelmünket viseli magán a településszerkezet.

A városi agglomeráció (várostérség) növekedése Győr és Mosonmagyaróvár gyűrűje mellett Sopron és Szombathely környékén is tapasztalható. Bár az egész régióban inkább városhiányról beszélhetünk, és vannak kifejezetten városhiányos kistérségek (például Göcsej), ami nehezíti a közfunkciók megfelelő színvonalú szervezését. Vas, Zala megyében és Győr-Moson-Sopron megye déli részén megfigyelhető a városi funkciók részleges hiánya, valamint az aprófalvak elnéptelenedése.

A változatos földrajzi-táji adottság, a történelmi múlt, a különböző népek több évszázados együttélése **sokszínű élő kultúrává szövődik össze** a Nyugat-Dunántúlon. A régió területén élő népesség nemzetiségét, nyelvét, kulturális hagyományait tekintve is sokszínű.

Ez a szelíden változatos táj és élénk, találkozásokban érlelődő kultúra volt a bölcsője Széchenyi, Liszt, Berzsenyi, Deák és az őket követők Közép-Európa jövőjét meghatározó, egyszerre megértő és felelősen cselekvők életeinek is.

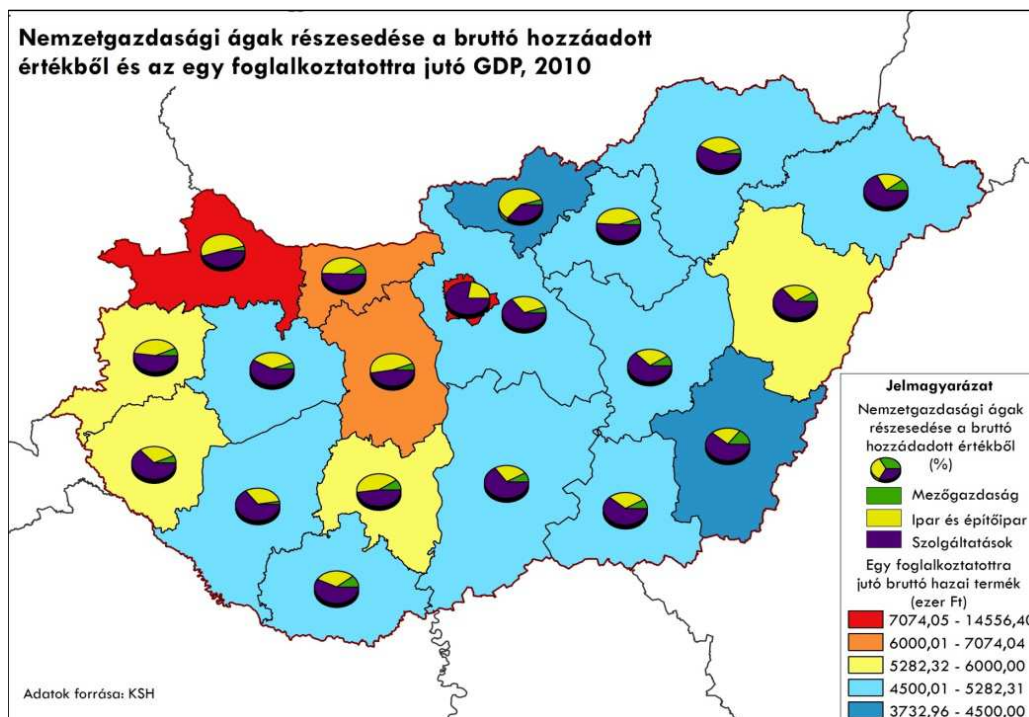
III.2. Gazdaság a Nyugat-Dunántúlon

Nyugat-Dunántúl gazdasága, a kommunista nehézipar-telepítés átkos következményeitől többé-kevésbé mentesen, nyitottan és dinamikus fejlődhetett a rendszerváltás után. Mind foglalkoztatásban, mind a külföldi tőkebefektetések arányában, és különösen a modern nagyipari termelési bázisok kialakításában Budapest után, Közép-Dunántúllal közösen a legkedvezőbb mutatók jellemezték. Gépjárműiparban európai összehasonlításban is elsők között áll a termelő kapacitások és az ebből következő exportteljesítmény növekedésében.

A kívülről vezérelt gazdasági növekedés megmaradó abszolút dominanciája mellett, 2000-től kellő figyelmet kapott a belső erőforrásokat mozgósító gazdasági ágazatok fejlődése is: így például a fa- és bútorigipari termelés, vagy a termálturisztikai szolgáltatások fejlesztése. Ezt támogatta a Magyarországon először itt meginduló és ma már nemzetközivé vált klaszterfejlesztések, és a gazdaság öngazgatását a kornak megfelelő módon először megcélzó Pannon Gazdasági Kezdeményezés elindulása.

A meglévő innovációs paradoxon felismerésre került, a kezeléséről a következő 3.2. fejezet külön beszámol.

Ilyen előzmények után nagy várakozás előzte meg a 2007-2013. évi fejlesztési időszakot. A lassú programindulások után szinte azonnal lesújtott a 2008-2010. évi gazdasági válság, amelynek köszönhetően a régió egészében a munkanélküliség a 2004. évi kétszeresére, míg Zala megyében a háromszorosára, 11,8%-ra ugrott! Két évtized után megmutatkozott, hogy a világgazdasági nyitottság a Nyugat-Dunántúlon egyben kitettség is jelent: a világgazdaságban nemcsak a jóban való valódi összekötöttséget.

Térképet készítette: Nemzetgazdasági Tervezési Hivatal.

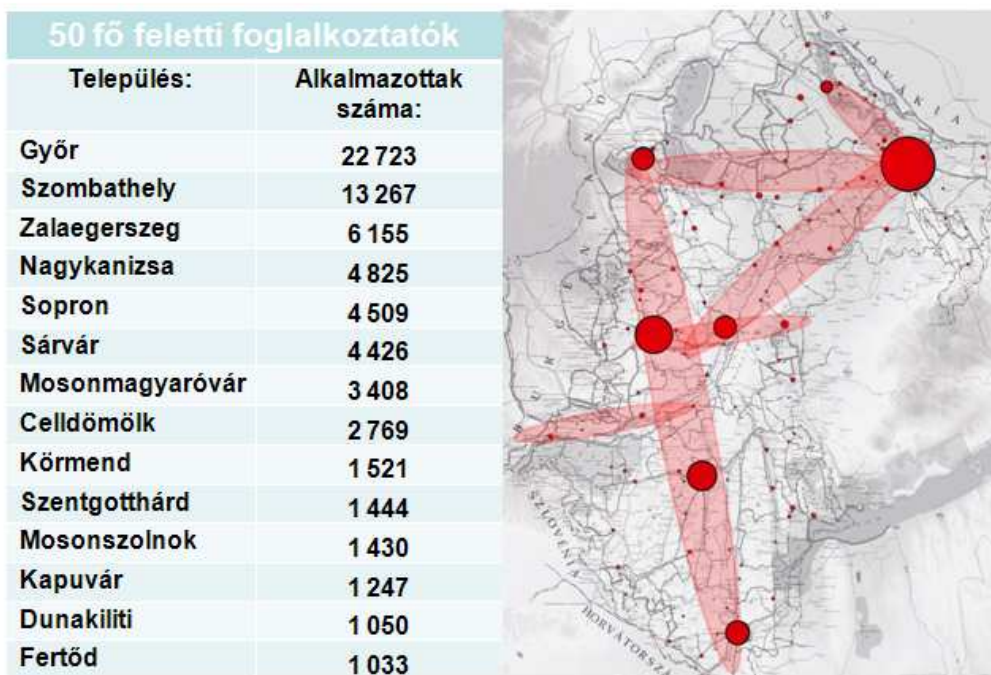

Nyugat-Dunántúl gazdasága nem homogén. Egyes városok, különösen Győr gazdasága és egyes vállalatok, különösen az Audi és az Opel szigetként léteznek. Nagy és egyre növekvő, mégis szigetként. Győr térségében ez már egy 60 km sugarú hatásterületet jelent Magyarországon és a Csallóközben is.

Az évtizedes kényelmes gazdasági környezetnek (is) köszönhetően elmaradt a saját kompetenciák fejlesztése, nincsen érdemi stratégiai konzultáció a vállalkozások között – még ha ezen a 30 klaszter-együttműködés támogatása jótékonyan enyhíteni kezdett is –, ezáltal a gazdaságnak megfelelő módon nem tervezhető Nyugat-Dunántúl gazdasága sem közép-, sem hosszútávon (ezt hivatali, a gazdaságba kívülről jött tervezési próbálkozások nem pótolhatják).

Gazdaságunk nyitottsága mellett nyitott lett munkaerőpiacunk is, amely különösen Nyugat-Dunántúlról jelentős munka-erőáramlást indított el Ausztria és Németország felé. Ennek tényleges méreteit csak becsülni lehet. Ennek is köszönhetően 2010 után amilyen gyorsan felborult, olyan gyorsan konszolidálódott is a munkanélküliség aránya: ugyanakkor megnövelve az elmaradott kistérségekben a tartós, és a fiatalok munkanélküliek arányát – súlyos nehézségeket hozva magával.

Összességében Észak-nyugat Magyarország gazdasági dinamizmusa a nemzeti fejlesztéspolitika kiegyenlítési törekvései ellenére is uralkodó maradt, és még ma is elsősorban kívülről vezérelt. Egyre nagyobb korlátot jelent a jó szakképzett munkaerő szűkössége. A régió gazdasági fejlődése ágazati szempontból fókuszátlan, belső kohéziójának legnagyobb akadálya a közlekedési elérhetőség gyengesége - különösen Vas és Zala megyékben, valamint a térség belső perifériáin (pl. a Dél-Rábaközben). Mindeközben egyes elmaradott kistérségekben 10 év alatt 12-13%-kal csökkent a lakosságszám, felgyorsult az elöregedés, elsősorban a megélhetési lehetőségek és a térségi jövedelemtermelő képesség súlyos visszaesése miatt.

Forrás: KTI

A gazdasági válság gondolkodásmód változást hozott (ma már a lehetetlen is lehetséges!), ugyanakkor óvatosságot és kockázatkerülést, valamint csökkenő beruházási hajlandóságot és képességet is. A fizetőképes kereslet visszaesett, és visszaestek a vállalati szolgáltatás pl. kutatási megrendelések is. Bár a válság ezen szakasza után foglalkoztatási szempontból egy éven belül visszaállt a gazdaság „normális üzemmenete”, azonban még erősebb lett a foglalkoztatás méret- és térbeli, valamint ágazati koncentrációja. A nagyipar aránya tovább nőtt. Egypólusúvá kezd válni a foglalkoztatás. Emiatt aztán egy jövőbeni megrendülés ciklusa régiókban még szélsőségesebb hatású lehet!

A kereskedelemben dömpinget és minőségromlást hoztak az elmúlt évek. A helyi termékek előállításának és forgalmazásának jó hatású előretörése ezt még nem volt képes befolyásolni.

A gazdasági szférában egyértelmű értékelések szerint a közigazgatási intézményrendszer és a támogatáspolitikák nem voltak képesek érdemi hatást gyakorolni a válság éveiben, a gazdaság szervezetei pedig nem rendelkeznek a szükséges önszerveződési felhatalmazottsággal. Az EU támogatásoknál 2007 után hiányzott a stratégiai fókusz, a támogatások eljárásrendje és adminisztrációja pedig teljesen idegen a gazdasági élet rendjéhez képest – és mivel idegen, azért nem is lehet képes a gazdasági élethez, annak szükségleteinek megfelelő módon hozzájárulni. PI. Az egyedi pályázatok mellett regionális tőkealap jellegű forrásbővítést az NFÜ késlekedő benyújtása után legelőször csak 2010 után hagyott jóvá az Európai Bizottság a Regionális Operatív Programban (a 2002 óta folyamatosan élő kérelem ellenére)! A 250 kisvállalkozás telephelyfejlesztésével mintegy 2100 munkahelyet teremtett NYDOP gazdaságfejlesztési pályázatkiírás egyike volt az üdítő kivételeknek.

A fejlesztéspolitikának ezzel együtt el kell tudnia szakadnia a pályázatoktól ahhoz, hogy egészséges hatása lehessen a gazdaságra. A pályázatok esetleges és szaggatott jellege és a gazdaság folyamatosan fejlődő, evolutív jellege szöges ellentétben van egymással.

A gazdasági folyamatok folytonosságából kiinduló rugalmas cél- és eszközrendszerre van szükség, amelynek kiszámíthatósága nem rombolja szét újra és újra a kialakuló vállalkozói együttműködések, hanem képes belőlük kezdeményezést meríteni. Elsősorban részben vissza-nem-térítendő komponens is tartalmazó befektetési alap és működési/beruházási hiteljellegű konstrukciókra van szükség – és végre már régió belüli befektetési alapokra.

A Nyugat-Dunántúli Operatív Programban is **2008 végére egyértelműen jelentkeztek a régióban a gazdasági világválság hatásai:**

- mind a belső piac, mind a Nyugat-Dunántúl számára meghatározó külföldi piacok jelentősen szűkültek és átalakultak,
- az addigi fejlesztési szándékok halványabbak lettek,
- a befektetői szándékok lecsökkentek vagy a befektetők visszaléptek, és a lehetséges projektgazdákat különösen érzékenyen érintette, hogy:

- a bankok hitelezési hajlandósága visszaesett,
- a finanszírozás feltételei és költségei jelentősen megváltoztak.

Így az NYDOP-ban meghatározott fejlesztési stratégia fő vonalainak megtartása mellett a források felhasználásának erőteljes koncentrációjára való törekvés inntől a pályázati kiírásokban sokkal enyhébben jelent meg. Ettől a változástól azonban a források felhasználása, a fejlesztések megjelenése nem vált elszórttá – a piaci környezet gondoskodott arról, hogy a **gazdasági fejlesztések koncentráltan, az eddig is fejlett, illetve fejlődőben lévő területeken hasznosuljanak.**

Természetesen ezzel együtt sikeres és jótékony egyedi fejlesztések (telephelyfejlesztések, inkubátorházak, vállalati hálózati támogatások és pl. mérőeszköz-fejlesztések) nagy számban történhettek meg a ROP-nak köszönhetően. Ugyanakkor világossá vált az is, hogy a fejlesztéspolitika nem csak ellensúlyozni, hanem érdemben befolyásolni sem képes a gazdasági fejlődésnek a megyei jogú városainkba való koncentrálódását.

A mintegy 150-200 milliárd forintnyi regionális építőipari volumenből évi 80-100 milliárdnyi EU támogatásból megvalósuló beruházás döntő többsége is ide koncentrálódik.

Győr és Kecskemét után a Szombathely – Szentgotthárd – Zalaegerszeg kezdeményezte Pannon járműipari és mechatronikai központ javaslat lehet Magyarország harmadik kiemelt járműipari térsége, az annak megfelelő stratégiai támogatottsággal a 2014-2020. évi programokban.

A határon átnyúló együttműködési programokban megvalósított projektek számos esetben szinte csak szervezeti működési finanszírozási és fenntartási jellegűek voltak – csak nyomokban hordoztak kezdeményező erőt és (talán még úgy sem) valódi gazdasági hatást. Hatalmas szükség lenne a cégek és az elérhető források egymáshoz vezetésére, azonban ezt a praktikus mélységet csak nagyon kevés közvetítő szervezet és projekt érte el. Különösen a tanácsadási jellegű projektek maradtak a levegőben.

Milyen világgazdasági jelenségek lehetnek hatással Nyugat-Dunántúl gazdasági életére?

- A gerjesztett európai pénzügyi válság ma még előre nem látható következményei.
- A világgazdaság jelenlegi formájának a 2008-2009. évihez hasonló alapokon történő megrázkódtatása.
- A feltörekvő gazdaságok világgazdasági súlyának növekedése.
- A klimatikus viszonyok megváltozásából fakadó, esetleg radikális gazdasági viszonyváltozások, az élelmiszergazdaság jövője.

- Az energia-árviszonyok miatt megnövekedő közlekedési költségek, ami felértékeli a helyi illetve regionális piacokat.
- A demográfiai folyamatok várható alakulása.
- A vállalatvezetés átlátó képességének és lelki rugalmasságának szüksége.
- Az osztrák és német munkaerő-piac felszívó hatásának *ma becsült* jelentős növekedése: 2 év alatt megduplázódott az ausztriai munkát vállalók köre; míg Németországban 10 éven belül 10 millió új munkavállaló belépésének a szükségletét becsülik. (Figyelemre méltó, hogy éppen száz évvel ezelőtt, 1912-1914 között hasonló exportnövekedési becslések készültek a világháború előtt álló Németország gazdasági súlyának az angol-amerikai gazdaság exportképességét éppen 1914-re leghagyó gazdasági potenciáljáról.)

III.3. Innováció a Nyugat-Dunántúlon

Nyugat-Dunántúl 10 éve az innovációs paradoxon csapdájában vergődött. A magas külföldi termelő tőkebefektetéseknek köszönhetően Nyugat-Dunántúl GDP-je és foglalkoztatása erős növekedést mutatott, miközben kutatás-fejlesztési potenciálban és intézményrendszerben az ország egyik legelmaradottabb régiójának minősült.

Ahogy a mellékletben található tematikus helyzetelemzés feltárta, az elmúlt 10 évben fordulat állt be az innovációs folyamatokban:

- az innovációs paradoxon enyhült,
- a kutatás-fejlesztési és innovációs kapacitások növekedésnek indultak; megerősödtek a kutatóhelyek bázisán kialakuló tudásközpontok és a közöttük meglévő, részben a gazdasági szférát is átszövő hálózati kapcsolatok. (Hét év alatt ötszörösére nőtt a K+F ráfordítások értéke, napjainkban éves szinten eléri a 14-15 Mrd Ft-ot.),
- megkezdődött a kutatás-fejlesztési és a vállalati innovációs szféra együttműködése; tartósan kiegyensúlyozottan fejlődő és erősödő regionális intézményrendszer és együttműködési kultúra alakult ki,
- miközben 2009 után jelentős innováció-finanszírozási és szervezeti átalakulás történt, melynek eredményeképpen a regionális helyébe elsődleges nemzeti szintű fejlesztési prioritások és finanszírozási konstrukciók kerültek,
- ugyanakkor a régió innovációs kapacitása még nem teszi lehetővé, hogy FP7-es nagy kutatási programban fő partnerként részt vegyen nyugat-dunántúli szervezet - miközben az Európai Unió 2020-as Stratégiája a jelenleginél még koncentráltabb, még nagyobb kapacitásokat igénylő fejlesztésekre kívánja fordítani KFI (kutatás-fejlesztési és innovációs) forrásait.

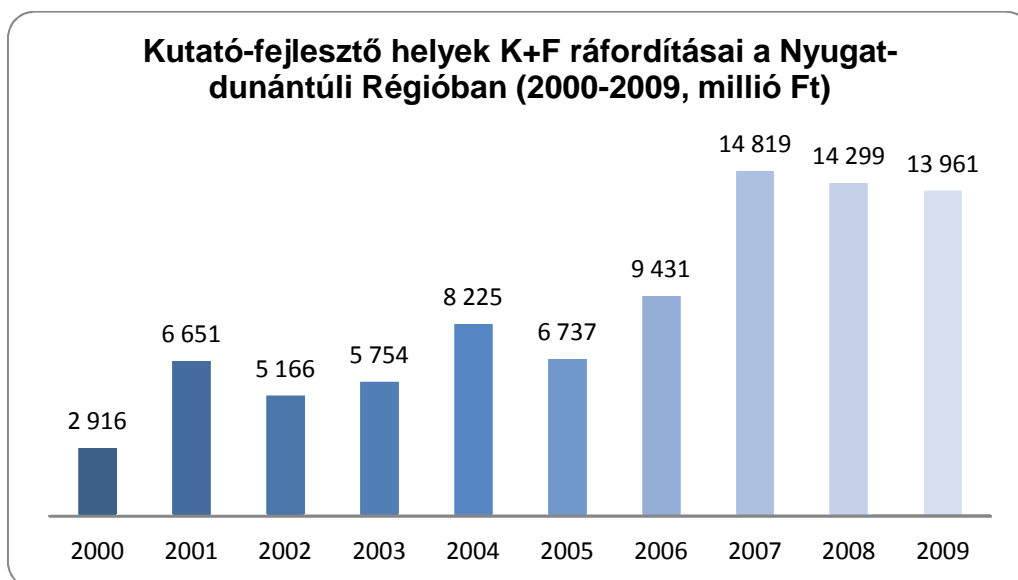
A 2007-2013. évi Nyugat-dunántúli fejlesztési program három legfontosabb célkitűzése közül kettő kifejezetten érintette az innovációt:

- *hogy létrejöjjön az észak-déli gazdasági-innovációs és közlekedési tengely, melynek eredményeként 20%-kal nőhet a régió belüli gazdasági együttműködések száma.*
- *hogy a közép-európai gazdasági tér újraformálásában a régió kezdeményező szerepet lásson el; és ennek részeként 30%-kal növekedjenek az innovációs és kutatási kapacitások, valamint a '90-es évek mennyiségi fejlődése után a gazdaság minőségi megújulása jellemezze Nyugat-Dunántúlt.*

A vállalászási kutatóhelyek száma 2006 után 5 év alatt 90%-kal növekedett, a vállalászási kutatók száma pedig ez idő alatt 77%-kal, 2010-re elérve az 537 teljes munkaidejű vállalászati kutatói kapacitást. Ugyanez az arány az első Regionális Innovációs Stratégia 2001. évi indulásához képest 170%-os növekedést jelent.

Eközben a nyugat-dunántúli kutatási-fejlesztési helyek K+F ráfordításai tíz év alatt a hatszorosára nőttek, 2006-tól 5 év alatt pedig a másfélszeresére – úgy hogy ezen 5 év alatt 20%-kal nőtt a kutatás-fejlesztésben dolgozó munkatársak létszáma is, megközelítve a 3000 főt.

A számok mögött pedig meghúzódnak a helyzetelemzésünkben is ismertített konkrét fejlesztések, és azok között is különösen az Audi és a Győri Széchenyi István Egyetem országosan is egyedülálló együttműködési gyakorlata.

Forrás: TEIR

Az innováció fejlődésének kérdései a régióban

- A jelenlegi, dominánsan nemzeti szintű innováció-finanszírozási rendszerben mennyiben tud érvényesülni a 2014-20 közötti időszakban az elmúlt 10 év meginduló fejlődését hozó regionálisan specializált innováció-támogatási gyakorlat?
- Az elmúlt 10 évben létrejöttek Nyugat-Dunántúlon az üzleti szféra innovációs gyakorlatának és a közsféra K+F potenciáljának első tényleges összekapcsolódásai. Milyen feltételek, milyen lépések szükségesek ahhoz, hogy megtörténhessen az összekapcsolódás elmélyítése a következő fejlődési időszakban? Hogyan erősíthető az innováció terméké válása, és az innovatív termékek és szolgáltatások piaci hasznosulása?
- Hogyan befolyásolja Nyugat-Dunántúl innovációs folyamatát az európai gazdasági környezet tartósan mutató bizonytalansága?
- Hogyan befolyásolja a nyugat-dunántúli innovációs folyamatot az a tény, hogy az EU 2020-ra vonatkozó stratégiája szerint a (köz- és magánforrásból származó) GDP 3%-át a kutatás-fejlesztés és az innováció ösztönzésére

irányuló beruházásokra kell fordítani; *-miközben az EU 2010-re ugyanígy kitűzött 3%-os GDP-hez viszonyított innovációs költségvetési célkitűzéséből lényegileg semmi nem valósult meg össz-európai szinten?*

III.4. Turizmus a Nyugat-Dunántúlon

Nyugat-Dunántúl Magyarország régiói közül a második legnagyobb turisztikai piaci részesedéssel rendelkezik. Helyzetét az elmúlt évtizedben folyamatosan erősíteni tudta. A külföldi vendégek főleg Németország, Ausztria, Csehország, Szlovákia és az utóbbi időben, Oroszország fiai. A vendégek 10 településen töltik a vendégéjszakák több mint 80 %-át.

A 2004-2012 közötti fejlődés sikerének a kulcsa – az évtized eleji Széchenyi-terv beruházások után – az volt, hogy a régió fejlesztési stratégiai céljai megegyeztek a turisztikai stratégia céljaival. Alapvetően három turisztikai terület: **az egészségturizmus, a kulturális turizmus és az ökoturizmus fejlesztése** került meghatározásra. Az NYDOP forrásainak **legnagyobb hányada a turizmus fejlődésén keresztül szolgálja Nyugat-Dunántúl gazdasági életét (eddig 24 mrd Ft értékben).**

Összességében a panorámakép kedvező, a javítandó részletek csak közelebbről mutatkoznak meg. A kitűzött részcélokból több nem valósult meg. A tervezési dokumentumok például fontos célként kezelték az egészségturisztikai szolgáltatók részére, hogy egyedi, **jól megkülönböztető szolgáltatásokat és jól elkülöníthető célcsoportokat** érjenek el, annak érdekében, hogy minél kevésbé legyenek egymás piaci vetélytársai, de **ez a cél nem teljesült**, vagy csak részlegesen.

Fontos induló cél volt a turizmus térbeli és időbeli koncentrációjának csökkentése, melyből **az időbeli koncentrációt sikerült mérsékelni** a tavaszi és az őszi hónapok egyre jobb teljesítményével. A térbeli koncentráció nem csökkent, **új, jelentősnek nevezhető fogadóterület nem tudott piaci sikereket elérni az elmúlt időszakban!** Ezzel különösen a kiváló természeti adottsággal rendelkező, amúgy hátrányos helyzetű kistérségeink lehetőségein nem sikerült mozdítani – például sem az Őrségben, sem a Göcsejben.

A vendégéjszakák változása – 2004-2011:

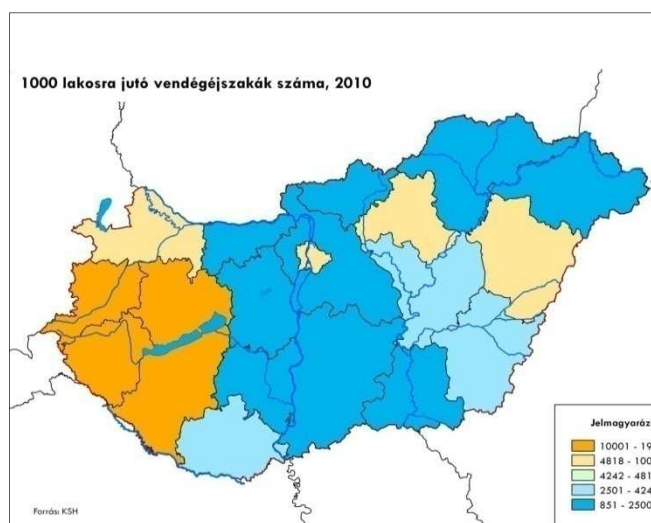
Ny-Dunántúl: + 417 327 fő → 129%

Gy-M-S: + 106 618 fő → 122%

Vas: + 171 303 fő → 140%

Zala: + 139 406 fő → 125%

Térképet készítette: Nemzetgazdasági
Tervezési Hivatal.

A nyugat-dunántúli turizmus kérdései:

Az egyik legfontosabb fejlesztési kérdés a turizmus fejlődéséhez nem is közvetlenül a turizmushoz kapcsolódik: ez pedig **a közúti elérhetőség kérdése**. **A városok és a vidék alpinfrastruktúrájának fejlesztése** vezethet ahhoz, hogy az egész régióban otthon érezzék magukat a vendégek.

Fontos kérdés **a megvalósult fejlesztések jövedelmezősége**. Számos történelmi kiemelt beruházás – a remélt és beteljesülő kulturális értéknövekedés mellett – sem vezetett eddig érdemi térségi turisztikai bevételnövekedéshez.

Eddig elmaradt a mai igényeknek megfelelő szállásfoglalási, jegyértékesítési, szolgáltatás-összekapcsolási és különböző piaci folyamatok folyamatos mérését és monitorozását lehetővé tévő megoldások bevezetése.

A nyugat-dunántúli termálfürdő-fejlesztések az elmúlt tíz évben egyértelműen a wellness, családi wellness piaci szegmens felé nyitottak. A következő időszak hosszútávon is meghatározó termálfejlesztési kérdése: **a wellness profil megerősítése vagy a gyógyturizmus bázisainak a megújítása lesz-e a következő időszak elsődleges fejlesztési célja?**

A következő időszak legfontosabb fejlődési irányai:

A fejlesztési irányok és hangsúlyok meghatározásához feltétlenül szükséges lenne egy **részvételi alapú, konzultatív regionális turizmus stratégiai tervezési folyamat**.

Az egyik legnagyobb kihívás **a turisztikai kínálat márkázható programcsomagokként való piacra vitele**.

A turizmus Nyugat-Dunántúlon belüli beágyazottságát és jövedelmezőségét, ennek megfelelően regionális gazdasági szerepét jelentősen megerősítheti **a helyi mezőgazdasági termékeket és élelmiszereket előállító termelőkkel való szervezett üzleti kapcsolat kialakítása**. A turisztikai vállalkozások érdeklődését ebbe az irányba erősítheti, hogy az Európai Bizottság pozíciója szerint nem kívánja engedni Magyarország számára, ahogy egyetlen EU tagállam számára sem a „pusztán” üzleti alapú turisztikai beruházások támogatását.

Emellett bővítésre érdemes a régióban még jelenleg is szűk szolgáltatási szeletként jelenlévő: **csúcsmínőségű turisztikai szolgáltatások**.

A turizmus fejlesztési irányainak a meghatározásánál Nyugat-Dunántúlon hiányoznak, és fájóan szükségesek az egyes projekteken túlmutató, **a piaci viszonyokat érintő kutatások és a természeti erőforrásokat felmérő elemzések (pl. termálforrások tartalékkapacitásainak mérése)**.

III.5. Közlekedés és mobilitás a Nyugat-Dunántúlon

A régió közlekedését alapvetően meghatározza, hogy négy országgal – Szlovákia, Ausztria, Szlovénia, Horvátország – határos. A régió **előnyös elhelyezkedése** miatt Magyarország nyugati kapuja, mivel itt lépnek hazánk területére a legjelentősebb közúti, vasúti és vízi közlekedési útvonalak Európa legfejlettebb térségei felől. A régiót **három Helsinki közlekedési folyosó** is érinti, az egyik a IV. számú páneurópai közlekedési folyosó, amely Európa nyugati felét köti össze a Balkánnal, a másik a VII. számú, amely a Duna folyam vízi útját jelöli, míg a harmadik az V. páneurópai közlekedési folyosó, illetve ennek egyik ága a V/B. jelű folyosó. A IV. számú folyosó része az M1, M15 gyorsforgalmi út és a Budapest-Hegyeshalom vasútvonal, míg az V. számúé az M7 autópálya, amely Letenyénél Horvátországgal, az M70 gyorsforgalmi út pedig - az V. sz. folyosó részeként - Tornyiszentmiklósnál, Szlovéniával teremt kapcsolatot. Ugyanezen közlekedési folyosó vasúti ága, a Boba-Zalaegerszeg- Bajánsenye- országhatár (Hodoš) vonal.

A régió nemzetközi összeköttetése a többi magyar régióval összehasonlítva mindenképpen átlag feletti, azonban fekvéséből is adódik, hogy országosan peremhelyzetű, azaz a központtól (Budapest) távol fekszik és sok esetben az összeköttetés sem tökéletes.

Emellett mindenképpen ki kell térni a régió belső kohéziójára. A térség elengedhetetlen gazdasági érdeke a régió belüli együttműködés erősítése, melynek egyik alapfeltétele a megyeszékhelyek közötti minőségi közúti és vasúti eljutás biztosítása. Ebbe beletartozik a jelenlegi első- és másodrendű főutakon lévő átkelési szakaszok kiváltása település elkerülő utak építésével. Ezt csak az észak-déli irányú közlekedési folyosó tudná kiszolgálni. A Nyugat-dunántúli Régióban **hiányzik egy markáns, észak-déli irányú közlekedési folyosó**, jelenleg ezt a szerepet a 86. számú másodrendű főút látja el. A főút erősen túlterhelt – **egy-egy szakaszain akár napi 15 ezer gépjármű** is elhalad. **Ezenkívül az elkerülő utak hiánya, valamint a sokszor nem megfelelő vonalvezetés és a műszaki állapot romlása is szerepet játszik abban, hogy a gyorsforgalmi úthálózat fejlesztési tervei között szerepelnek az M9 és M86 gyorsforgalmi utak és egy minőségi vasútvonal, amely mind a régió belső kohéziója tekintetében, mind pedig a balti-adriai relációban kiemelt jelentőségű, miközben a nevezett páneurópai folyosókat is összekötő szereppel bírna.**

A régióban az országos átlaghoz képest kiugró a törpe- és aprófalvak száma (különösen Zala és Vas megyében). A települések megtartó ereje a városi és a falusi lét egyensúlyának helyreállításában, a fokozódó mobilitási igények megfelelő kielégítésében rejlik. Ehhez **szükséges a kistelepüléseket feltáró új összekötő útszakaszok építése, valamint a határon átnyúló, jelenleg hiányzó infrastruktúra-szakaszok visszaépítése. Még ennél is égetőbben szükséges a kistelepülések között meglévő alsórendű közúthálózat karbantartása és felújítása. A közigazgatási reform következtében a járásek kialakítása, a közoktatás és az egészségügy átalakulása miatt jelentősen változhatnak, vagy**

legalábbis koncentrálnak a közösségi közlekedés térségi „mintái”. Ez alkalmazkodást igényel.

A régiót jelenleg több nemzetközi törzshálózati vasúti fővonal érinti, amelyek biztosítják a kapcsolatot a főváros és a szomszédos országok között Hegyeshalom, Rajka, Sopron, Szentgotthárd, Bajánsenye, Murakeresztúr határátkelőkön keresztül. Az észak-déli vasúti összeköttetésben nagy szerepe van a Győr – Celldömölk – Szombathely, Csorna – Porpác – Szombathely, Sopron – Szombathely, Szombathely – Nagykanizsa vonalaknak. A régióban **két vasúttársaság van jelen**: a MÁV-START Zrt. és a GYSEV Zrt. Főbb vasúti gócpontok: Győr, Sopron, Csorna, Szombathely, Celldömölk, Porpác, Zalabér-Batyk, Zalaszentiván, Zalaegerszeg, Zalalövő és Nagykanizsa.

A régió életében 2007-2012 között az egyik legjelentősebb vasúti beruházás, a Sopron – Szombathely – Szentgotthárd vasútvonal teljes felújítása, illetve villamosítása volt. A Sopron – Szombathely – Szentgotthárd vasútvonal korszerűsítésével együttesen javultak az autóbusz-kapcsolatok, parkolók, városi közlekedési elemek és kerékpártárolók épültek (több mint 45 milliárd forint értékben). Ennek köszönhetően az elmúlt 2 évben 7%-kal és 7,8%-kal nőtt az ezt az utat a közösségi közlekedésben megtevők köre.

A régióban a volántársaságok regionalizációjáig **négy volántársaság** (Kisalföld Volán Zrt., Vasi Volán Zrt., Zala Volán Zrt., G-Busline Kft.) végzett közszolgáltatási szerződés alapján személyszállítást. A költséghatékonyság és a racionalizálás elvét követve **négy megye** (GY-M-S, VAS, VESZPRÉM, ZALA) **volántársaságainak regionalizálási folyamata zajlik napjainkban**, Szombathely pedig a négy megye volántársaságának (a Vasi, a Zala, a Kisalföld, a Bakony, a Balaton, és a Somló Volán) központjául fog szolgálni a közeljövőben.

Bár a régió **közúti közösségi közlekedési ellátása összességében jónak mondható**, a kis szállítási volument adó **perifériális helyzetű aprófalvas térségek** ellátásának megoldatlansága jelentős gondot jelent. Befolyásolja a közszolgáltatások (oktatás, egészségügy, szociális) ellátási színvonalát, ezáltal nagy hatással van e térségek lakosság megtartó erejére is. Leginkább jellemző a nagyobb városok környezetében az agglomerációs közlekedés, az ingázás. A **vasúthálózatra jellemző**, hogy a **nagyobb városok környezetében sugaras elrendezésűek**, e településeken keresztül valósulnak meg leginkább átszállással történő utazások a főváros irányába, illetve nemzetközi irányokba. E tekintetben **kiemelkedik Győr, Sopron és Szombathely** szerepe.

A régióban **két jelentős, regionális szerepkörű repülőtér** található. Az egyik a Balaton melletti **sármelléki** repülőtér, a másik a Győr melletti **Pér** repülőtere. Ezek mellett további, elsősorban sportcélú repülőtér található a régióban, így Fertőszentmiklóson, Szombathelyen, Zalaegerszegen (Andráshida), Nagykanizsán (Bajcsa), illetve Zalakaroson. Az utóbbi négy repülőtér füves leszállópályával rendelkezik, nem nyilvános le- és felszálló helynek minősülnek. Váton egy reptér

előkészítése előkészítési fázisig jutott. Pápán a volt katonai reptér polgári logisztikai célú hasznosításának az esetleges megoldása jelentősen megnövelheti a régió középső területeinek nemzetközi gazdasági megközelíthetőségét.

A régióban gyakorlatilag csak egyetlen hajózható vízfolyás van, a VII. Helsink Folyosót is jelentő Duna. A vízi turizmus szempontjából fontos folyóvizeink a Rába, a Mosoni-Duna, a Mura és a Zala. A keszthelyi és a balatongyöröki kikötő révén a régió érintett a balatoni személyhajózásban is. A régió egyetlen **kiépített és folyamatosan működő áruforgalmi kikötője a Győr-gönyűi országos közforgalmú kikötő**. Az Öreg-Dunán Dunaremete-Lipót térségében folyamatban van a Bősön keresztül Csallóközzel történő kompösszeköttetés kiépítése.

A Közép-Európai Közlekedési Folyosó útvonala (Forrás: Zala Megyei Önkormányzat)

A nyugat-dunántúli M9 és M85/M86-os észak-déli gyorsforgalmi szakaszok kiépítése azonnali szükség. A kiépítés 2007-2013 közötti jelentős halasztódása egész Magyarország számára veszteséget jelent, és veszélyezteti az itt élők biztonságát. A beruházás hatása csak akkor válik fenntarthatóvá, ha párosul a használatarányos útdíj bevezetésével, enélkül a kamionforgalom továbbra is az útpálya-elhasználódás legfőbb okozója marad (egy kamion 100 ezer autó útpálya-

A Közép-Európai Közlekedési Folyosó Kezdeményezés megalakulásában és életében Nyugat-Dunántúl kulcsszerepet játszik. Ez egy Közép-Európában született kezdeményezés. Mit is jelent a CETC-Route65 mozaik szó? Hat ország 11 régiójának erőfeszítése azért, hogy a Baltikumtól az Adriáig egy új multimodális közlekedési folyosó épülhessen ki. A legendás amerikai Route 66 mintájára, a közép-európai Route 65. Méghozzá azon a természet adta folyosón, amely Európa nagy hegységeit, az Alpok és a Kárpátok hegyeit elkerüli.

Az Európai Unió bővítése után Közép-Európában a vertikális szállítási útvonalakon a forgalom jelenősen megnőtt, Nyugat-Dunántúl teljes szakaszán több mint 100%-kal. Ezek a forgalmi adatok intenzív gazdasági kapcsolatokat fednek, amelyek indokolták teszik ennek a hiányzó észak-déli kapcsolatnak a kiépítését.

Ezt tapasztalva 2004-ben svéd, lengyel, cseh és szlovák régiók megállapodást írtak alá egy a Balti-tengertől – akkor még Pozsonyig kiépítendő közlekedési folyosó létrehozására. Majd 2007-ben újabb szlovák, magyar és horvát régiókkal kibővülve került elfogadásra a Közép-Európai Közlekedési Folyosó Kezdeményezés létrehozásáról szóló Politikai Nyilatkozat.

Cél, hogy a CETC-Route65 közlekedési tengely teljes szakasza a TEN-T felülvizsgálata során, mint hivatalos észak-déli hálózati elem a Transz Európai Mag-Hálózat részévé váljon. Erre a Bizottsági döntési fázisban nem került sor(!). Ma a nyugat-dunántúli szakaszok a TEN-T kiegészítő hálózatának szakaszaiként nevesítettek. Folyik az érvek feltárása a most még nyitva álló Európai Parlamenti pozitív döntés érdekében.

Nyugat-Dunántúl természetesen érdekelt a Balti-tenger keleti felével összekötő másik, a Pozsonytól az útját Gdanskig folytató közlekedési folyosónak a teljes kiépülésében is. Ezt az összeköttetést a harmadik évezred Borostyánkő útjának is nevezik. Ez utal arra, hogy ezen az egykor Borostyánkő útnak nevezett kereskedelmi, szállítási útvonalon bonyolították le a Baltikum és az Adria közötti kereskedelmet.

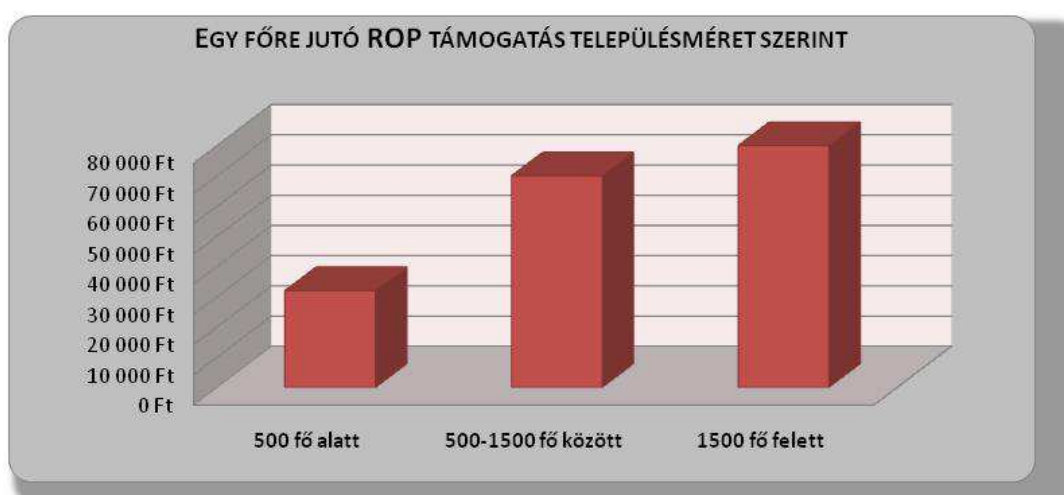
elhasználódási hatásával ér fel), és minden további sáv hosszabb távon csak további forgalmat generál.

III.6. Vidéki területek fejlődése a Nyugat-Dunántúlon

A 2007-2013. évi nyugat-dunántúli célok egyik kiemelkedő célkitűzése volt: „**A régió legfejlettebb 10 és a legelmaradottabb 10 kistérsége közötti fejlettségi különbségek nem növekednek – belső erőforrások mozgósítása**”.

Már a stratégiai tervezéskor világos volt, hogy csakis összehangolt, koncentrált erőfeszítéssel lehet ezt a célt elérni vagy megközelíteni. A 2007. évi programindulásig, már a **2006-2007. évi előkészítő tárgyalásokon nyilvánvalóvá vált, hogy a régió nem lesz abban a helyzetben, hogy ezt a célt megvalósítsa 2007-2013 között. Azóta az is megmutatkozott, hogy ez az egyetlen célkitűzés, amellyel kifejezetten ellenkező folyamatok erősödtek meg az elmúlt 6 évben Nyugat-Dunántúlon.** Ennek okairól a 2.3.2. pont alatt részletesen írunk.

Összegezve: Az Európai Bizottság és a 2006-os Magyar Kormány központosító törekvése a támogatott fejlesztések jogosult céljaiban és a projektek átlagos méretében is megmutatkozott. Nyugat-Dunántúlon nem volt mód a már előkészített integrált kistérségi programok megvalósítására a ROP-ban, illetve nem volt mód az előkészített kistérségi közoktatási programok megvalósítására, a térségeken belüli alsóbbrendű közúti kapcsolatok erősítésére megfelelő súllyal, a kistelepülési természetközeli szennyvíztisztítás regionálisan átfogó kezelésére. Mindemellett nem került sor a Vidékfejlesztési Program régión belüli végrehajtásának és a Nyugat-Dunántúli Regionális Operatív Programnak az összehangolására. A világgazdasági helyzetnek köszönhetően pedig, különösen 2008 után, a Regionális Operatív Programon belül számos pályázati kiírásban a megyei jogú városok és térségeik domináns pályázói helyzetbe kerültek. A kistelepülési vállalkozások pedig kedvezőtlenebb támogatási feltételekkel juthatnak támogatáshoz, mint városi versenytársaik!

Mindez önmagában nem, de az évtizedek óta ismert folyamatokkal közösen (kistelepülési elvándorlás, elöregedés, munkanélküliség, nyíló infrastrukturális olló a város és a vidék között; valamint a 2008-ban beütött gazdasági visszaesés területi

hatásaival közösen) ahhoz vezetett, hogy **az elmúlt években nem csökkent, hanem nőtt a Nyugat-Dunántúl legfejlettebb és legelmaradottabb, pontosabban bizonyos fejlettségi mutatókban legelmaradottabb kistérségei közötti különbség.** Ez megmutatkozott a **szegényebb vidékekről való elvándorlásban is:** ez Nyugat-Dunántúl egyes kistérségeiben eléri 10 év alatt a 12-14%-os mértéket; de Dél-Rábaközben 20 év alatt 1/3-ára csökkent az ott lakók száma!

2007-2013 között a régióbeli vidékfejlesztési akciócsoportok **75,7 millió €**, azaz körülbelül 21 milliárd forint **fejlesztési forrás** helyi pályáztatásában működtek közre. A tényleges LEADER forrásokat – amely csak a kisebbik része keretnek (25%) - az akciócsoportok a helyi projektölethez, adottságokra koncentráló, helyben készült Helyi Vidékfejlesztési Stratégia, és az abban megjelölt célterületek mentén pályáztatják ki. Az ún. helyi akciócsoportok területi lehatárolása és a hordozó szervezetek kiválasztása országosan, a többi EU tagállamhoz képest is, erősen átpolitizált volt. Ez a 2007-2012 időszakban megnehezítette a hatékony fejlesztést.

Ugyanakkor az EMVA vidékfejlesztési intézkedéseiben (III. és IV. tengely) a nyertes projektek csak mintegy 70%-a valósul meg. Oka: túlszabályozottság, pl. hiánypótlás lehetőségének teljes hiánya! Az előleg hiánya mind a civil, önkormányzati, vállalkozói szektor számára visszatartó erő. A központi kiírások széles köre – központilag meghatározott támogatási tevékenységekkel – ellene hat a helyi stratégiák megvalósításának. Az alacsony támogatási intenzitás, értelmetlen tematikus és földrajzi lehatárolások, a túlzott szabályozottság, a lassú döntéshozatal hátráltatták a vállalkozásfejlesztést, holott a stratégiák zöme gazdaságfejlesztést szeretett volna felvállalni. Nem véletlen, hogy a Vidékfejlesztési Programban eredetileg vállalkozásfejlesztésre szánt keretnek csak mintegy 1/3-a kerül erre a célra felhasználásra! Mint a Mátyás királynak ajándékot hozó leány: hoztam is meg nem is...

Érdekes tapasztalás ebből a szempontból, hogy **a 2011-es NYDOP telephely kiírás esetében éppen az Nyugat-Dunántúli Ügynökség kezdeményezése eredményeképpen lehetővé vált az 5000 fő alatti településeken is támogatni a mikrovállalkozások fejlesztését (ráadásul külön, csak az a települési kör még munkabért is elszámolhatott), és ez azután az egész országra elérhetővé vált** – a régióban mégis csupán 6 db. ilyen projekt érkezett ezekről a településekről. Valószínűleg a pontozási rendszerben felállított szigorú gazdálkodási, jövedelmezőségi kritériumok váltak ennek a gátjává, melyeket a vidéki mikrovállalkozások nagy része nem tudott megugrani. A relatíve szerény eredmények ellenére is ez egy olyan üdítő kivételt jelentett, ahol sikerült a regionális szempontokat érvényesíteni, és az ésszerűtlen lehatárolások keretét áttörni. Ez egy jó alap lehet az elkövetkező időszak bátrabb megközelítéséhez!

A vidékfejlesztés kérdései a Nyugat-Dunántúlon

- zászlóshajós programok és hosszútávon gondolkodó térségi vidéki stratégiák csak a legutolsó időkben jelentek meg.

- a környezettudatosság, a klímaváltozás (biodiverzitás, vízminőség, megújuló energiák) kérdése még a vidékfejlesztési programokban sem jelenik meg kellő súllyal.
- a térségi szolgáltatók, termelők hálózatba szervezése a legutolsó időkben megkezdődött – a közösségi tervezés, termékfejlesztés, közösségi marketing megerősítésre vár.
- a város-vidék viszonya nem szerves, elforduló, önmagába forduló töredék-megoldások uralkodnak pl. a közlekedés, helyi termék, egészségügy területén.
- az elöregedő társadalomra, a vidéki mélyszegénységre nincs valódi válaszuk.
- az oktatás nem gyakorlati, eddig nem valósult meg az ifjúság bevonása a vidékfejlesztésbe.
- kevés a térségek közti hosszú távú szakmai együttműködés – azok is projektekhez kötöttek, nem a természetes együttműködésre épülnek.
- a vidékfejlesztést támogató helyi akciócsoportoknak rendkívül kevés energiája, ideje és figyelme maradt az előrehaladási folyamatban történő önértékelésre, a valós fejlesztő tevékenységekre, az ösztönző és hálózati feladatok teljesítésére, a partnerség aktivizálására, a passzívabb társadalmi csoportok bevonására, a LEADER kulcsszempontjait magukon hordozó projektek generálására – egyszerűen: nem maradt idő a vidékfejlesztésre.

Mezőgazdaság a Nyugat-Dunántúlon

A régióban a megművelhető földterületekhez köthető mezőgazdasági tevékenység fokozatosan szorult vissza a rendszerváltást követően. Helyét elsősorban erdők és a beépített területek foglalták el.

A nemzetgazdasági ágak GDP-ből való részesedéséből megállapíthatjuk, hogy az országos átlagnál a régióban valamivel nagyobb arányú a mezőgazdaság szerepe, főleg Vas megye és Zala megye esetén.

Nem csak a termőföldek, hanem az agrikultúrában foglalkoztatott munkavállalók száma is jelentős mértékben csökkent az utóbbi években. Vas megyében a teljes munkaidős foglalkoztatottak száma a mezőgazdasági ágazatban 2000-ben 4796 fő volt, 2010-ben már csak 2395 főt, így egy **50%-os foglalkoztatottsági csökkenést diagnosztizálhatunk**. Zala megyében nagyobb mértékű visszaesés tapasztalható, a 2000-es évek számához (5372 fő) képest 41%-ig esett vissza a mezőgazdaságban dolgozók száma (2193 fő).

A régióban a szántók (490 600 ha) mintegy 66%-át (327 000 ha) a gabonafélék foglalták el 2010-ben, bár a növények megoszlásának alakulását az olajos növények vetésterületének növekedése jellemzi az alternatív növényfajok vetésterületének kárára. A cukorrépa termesztése a honi feldolgozóüzemek (a régióban a petőházi cukorgyárat érintő) bezárásának köszönhetően óriási mértékben visszaesett, ellentétben a repcemaggal, melynek termelése az elmúlt 10 évben megtriplázódott.

Ugyancsak fontos megemlíteni, hogy a régióban (de az országban is) jelentősen visszaesett az állattartás, így az ehhez köthető takarmánynövények termelése is jelentős mértékben csökkent.

Jelentősebb változások az elmúlt 10 évben						
	2000			2010		
	Cukorrépa	Repce	Sertésállomány	Cukorrépa	Repce	Sertésállomány
Győr-Moson-Sopron megye	8342 ha	9297 ha	210 000 db	1440 ha	10 967 ha	158 000 db
Vas megye	3548 ha	3103 ha	85 000 db	610 ha	8874 ha	35 000 db
Zala megye	10 ha	4572 ha	117 000 db	-	10 158 ha	59 000 db
Nyugat-dunántúli Régió	11 900 ha	16 972 ha	412 000 db	2050 ha	29 999 ha	252 000 db

Forrás: KSH, 2010

A régió mezőgazdaságának állapota általában az országos helyzethez hasonló, a problémák nem elsősorban térségi jellegűek, a helyi viszonyok csak részben térnek el az országos helyzettől.

Mezőgazdaságunk kihívásai:

- Integrálódás és globalizáció (különösen az élelmiszeriparban és a kiskereskedelemben)
- Hipermarketek térhódítása, kisboltok számának csökkenése
- Élelmiszeripari multinacionális vállalkozások célja jórészt piacszerzés
- Vásárlói szokások változása (kényelem)
- Vendéglátás igényei növekedtek
- Élelmiszeripar külföldi tulajdona miatt az innováció gyakran szegényes.

Nyugat-Dunántúl mezőgazdaságának aktuális kérdései:

- A középfokú mezőgazdasági szakképzést folytató intézmények profilja az egyéb ágazati képzések javára változott. A Darányi Ignác terv célkitűzése, hogy az iskolarendszerű agrár-szakképzést csak a VM fenntartású szakképző intézmények fognak folytatni, tiszta profillal. Még nem látható, hogy mindez mikor, és hogyan fog megvalósulni.
- A régió legjelentősebb élelmiszer alapanyag feldolgozói nehéz helyzetben vannak, néhányan felszámolás előtt vagy alatt. Pannontej Zrt. nehéz helyzetben, és a SÁGA Foods Baromfiipari Zrt. pulykavágóhid felszámolás előtt, Kapuvári Húsipari Zrt. felszámolás alatt vannak, jelentős kapacitással működő malomipari cég már rég nincs a régióban, a petőházi cukorgyárat lebontották. Felvásárló nélkül az alapanyag termelőknek is kétes kilátásaik

vannak. Reményt ad a közeli osztrák, német, esetenként az olasz és a szlovén piac.

- Támogatások felhasználása, a „lehívás” nagyságrendje a régió méretével, agrárpotenciáljával arányos.
- Az agrár-környezetgazdálkodási programokat sokan csak támogatási formának tekintik, ezért ezek a programok eddig mélyebb környezetgazdálkodási céljukat csak kis mértékben valósították meg.
- Vidékfejlesztés és mezőgazdaság fogalmának sajnálatos elkülönülése (ÚMVP III.-IV. tengely programjaiban az agrárgazdaság (mezőgazdasági termelők, élelmiszerfeldolgozók, input- output anyag kereskedők) és a vidékfejlesztés (főleg önkormányzatok, civil szervezetek) szereplői szinte csak véletlenül találkoznak.
- A gazdasági válság következtében keletkező szociális problémákat a mezőgazdaság alig tudja enyhíteni.
- Tevékenységbővítés a mezőgazdálkodók körében nem jellemző (pl. biogazdálkodás szerepe eddig csekély maradt, ugyanakkor szélesedett a helyi termékeket előállítók köre).
- Különösen az állattartó gazdaságok küzdenek súlyos piaci gondokkal, veszteséget termelnek, ez az állapot hosszú távon nem fenntartható, a kiskereskedelmi élelmiszer árak emelkedését nem követte a felvásárlási árak növekedése
- A kertészeti ágazatok közül Vas megyében a dísznövénytermesztés és az ezzel kapcsolatos fajtanemesítés, integráció, export országos jelentőségű. A szombathelyi székhelyű PRENOR Kft tevékenysége e téren meghatározó. A zöldség-gyümölcs kertészet inkább Győr-Moson-Sopron illetve Zala megyére jellemző, de a szervezettség tekintetében még vannak tennivalók (TÉSZ-ek)
- A helyi és a hazai termékek marketingje, termelői piacok illetve kistermelői élelmiszer előállítás lehetőségei ma még nem kellőképpen kihasználtak. Ezen a területen jelentős kezdeményezések történtek az elmúlt években, ugyanakkor az élelmiszer-kereskedelem struktúrája miatt ezen a területen nem könnyű áttörést elérni, ugyanakkor lépésről lépésre lehetséges.

Mindhárom megyében különös fontossággal bír az un. zsebszerződésekkel külföldi tulajdonba került földterületek tulajdonosi és művelési kérdéseinek a megoldása, amelyhez a jogszabályi feltételek 2012-ben megteremtődtek.

III.7. Összehangolt városfejlesztés a Nyugat-Dunántúlon

A 2007-2013-as időszakban Nyugat-Dunántúlon kiemelt cél volt, hogy a regionális programban a nagy-, a közép- és a kisvárosaink is meg tudják valósítani a fejlődésükhöz szükséges legfontosabb fejlesztéseket. Lehetőség nyílt az integrált fejlesztési szemlélet érvényesítésére (szakmai tartalom, szervezetek köre), illetve a felkészülésre a piaci, vagy visszatérítendő támogatási forrásból történő finanszírozáshoz.

E célok teljesülését 4 eszköz volt hivatott segíteni:

(I) Pályázati kiírások, amelyek (1) pontszerű/integrált megközelítésű projektek, (2) megyei jogú városok és a többi város (valamint Győrújbarát) számára meghirdetett projektek, (3) funkcióbővítő/ szociális célú projektek széles körét támogatták.

(II) Integrált Városfejlesztési Stratégiák és akcióterületi tervek. Minden városnak, amely 50 millió forintot (pontszerű fejlesztések) meghaladó városfejlesztési támogatásra pályázott, kellett városfejlesztési kézikönyv által meghatározott tartalommal Integrált Városfejlesztési Stratégiát, illetve akcióterületi tervet készítenie. Az integrált városfejlesztési stratégiák tematikus szempontokat integráló, területi alapú tervezési szemlélettel készültek. Az **akcióterületi terv** egy városfejlesztés specifikus megvalósíthatósági tanulmány, amelyben a városok egy-egy, az IVS-ben kijelölt akcióterület komplex fejlesztési szükségleteit írhatták le.

(III) Városfejlesztő társaságok. A központi elvárás a megyei jogú városok esetén kötelezővé tette megalakításukat. A gazdasági társasági forma lehetőséget adott a visszatérítendő források fogadására; és a fejlesztő tőke bevonására is. Ezeknek a társaságoknak a működtetése azonban jelentős forrásigényű, ezért a városokban a „projekt-szélcsendes” időszakok miatt komolyan felmerült a társaságok fenntartási hatékonyságának a kérdése. A városfejlesztő társaságok, részben közbeszerzési problémák miatt, nem tudták betölteni azt a nekik kívülről szánt szerepet, hogy a városok minden pályázatának előkészítését és menedzsmentjét koordinálják. Egyes városokban a végleges szervezeti formát és szakemberállományt sem sikerült kialakítani.

(IV) JESSICA típusú, részben vagy egészben visszatérítendő források bevezetése. A JESSICA (Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas) célja, hogy a közösségi források csak olyan beruházásokat támogassanak, amelyeket a piac önmagában nem valósít meg a városokban. Az Európai Bizottság a rendeleteken és a pályázati feltételeken keresztül gyakorol nyomást a városokra, hogy a megtérülő beruházások esetében a városok vegyenek igénybe visszatérítendő forrásokat, vagy működjenek együtt olyan szereplőkkel, akik ezeket piaci alapokon képesek megvalósítani. A városfejlesztési pályázatok egyes kritériumai, mint kötelező gazdasági elemek, bevonandó magántőke mértékének előírása stb.) azt a célt szolgálták, hogy a városok a ciklus végére, illetve 2014 után képesek legyenek a JESSICA típusú forrással is finanszírozni a fejlesztési elképzeléseiket.

Az integrált városfejlesztés nyugat-dunántúli tapasztalatai és jövőbeni lehetőségei:

A megvalósult program az itt élők széles köre számára gyümölcsöző városközponti, városrészi megújulást hozott Nyugat-Dunántúlon. Az Európai Bizottság célját (visszatérítendő/piaci forrásokra alapozott városfejlesztés) azonban a program nem érte el. Ennek oka, hogy a **mintául szolgáló fejlesztések** (nemzetközi példák, Magdolna negyed, Corvin sétány) **olyan speciális környezetben és időpontban valósultak meg, amelyek Nyugat-Dunántúlon, az előző időszakban nem álltak fent** (önkormányzati tulajdonú ingatlanok nagy száma, lakásépítési boom, hitelképesség és hitelezési hajlandóság, önkormányzati vállalkozási kedv és képesség).

Az **IVS**-ektől várt komplex szemlélet csak részben valósult meg, az **IVS-ek rohammunkában** készültek. Az elkészült dokumentumok a gyakorlatban kevésbé hasznosultak, mivel jelentős terjedelmük miatt (!) a **döntéshozók nem ismerték meg. A pályázati rendszer többi része** (pl. iskolafejlesztési, közösségi közlekedési pályázatok, vagy KEOP kiírások stb.) **nem élt az integrált szemlélet lehetőségeivel. Időhiány miatt a társadalmi egyeztetés is jellemzően csak formális volt.** Szintén problémát jelentett az, hogy a megalapozáshoz szükséges adatok elavultak voltak már a készítéskor is (KSH 2001-es népszámlálási adatok).

Speciális nyugat-dunántúli probléma, hogy a 7 éves ciklusban a megyei jogú városoknak legalább egy **szociális célú városrehabilitációs** projektet meg kell valósítaniuk. A minisztérium ezzel azt kívánta elérni, hogy a városok ne csak a városközpontokkal, hanem a szociális problémákkal küzdő városrészekkel, telepekkel is foglalkozzanak. Nyugat-Dunántúlon azonban szerencsére ezek a városrészek nem jellemzőek, így az **IVS-ben ilyen akcióterületeket több városban nem sikerült kijelölni**, viszont ez a kötelezettség velük szemben is fennáll.

Az akcióterületi fejlesztések esetében jellemzően (néhány üdítő kivételtől eltekintve) nem sikerült értelmes, különösen **nem piaci szereplők által megvalósítandó gazdasági elemeket integrálni** a projektekbe. A fejlesztéseknek többnyire kevés munkahelyteremtéssel járó haszna volt, a projektek többségében az esztétikai célú és a városszervező elemek domináltak (főtér-felújítás). Ezek hozzáadott értéke, csak hosszabb távon, a program időtávján túl válhat érzékelhetővé (jó példa erre, hogy az OP szintjén kötelezően teljesítendő indikátorok közül éppen a városfejlesztésben használt „*A támogatással érintett területen telephellyel rendelkező vállalkozások számának növekedése (db)*” c. indikátor mutatja a legnagyobb elmaradást jelenleg. A többi mutató esetében időarányosan sokkal megnyugtatóbb (70-80%-os) az előrehaladás.

A pályázati kiírások számos olyan adminisztratív akadályt tartalmaztak, amelyeknek célja az volt, hogy a pályázókat a kitűzött cél felé vezető útra korlátozzák (belső arányok, jogosultsági kritériumok, magántőke bevonásának kényszere stb.). Emiatt több esetben jó, és átgondolt projekteket kellett újraírni (pl. Zalaegerszeg és Nagykanizsa esetében).

Jelentősen javította a projektek tervezhetőségét, hogy a nagyvárosok esetében meghatározásra került minden városra egy pénzügyi keret. Jelentősen javította volna a megvalósítást, illetve a KSZ hitelességét, ha a városok a megígért forrásokat a tervezett rendnek megfelelően meg is kapták volna. Jelen állás szerint a program eredménye az, hogy **5-ből 3 belvárosban a tervezett fejlesztéseknek csak egyik része valósul meg!**

III.8. Települési és környezeti infrastruktúra a Nyugat-Dunántúlon

A települési és környezeti közműfejlesztések erősen beágyazódnak a vízvédelem és vízgazdálkodás összefüggéseibe. A vízgazdálkodás területén jelenleg folyamatban van az EU tagországok vízügyi szabályozásának komplett áttekintése, s abban az ökológiai szolgáltatások szerepének, klímaváltozásnak, a szélsőséges természeti jelenségek felmerüléséből fakadó feladatoknak, demográfiai változásoknak, a víz-élelmiszer-energia és a földhasználat kérdéseinek az elemzése; valamint a vízhiány kezelésének a feladatai.

Vízgazdálkodási, vízvédelmi fejlesztések: A vízügyi, vízvédelmi fejlesztések közül az országos jelentőségű vizek fejlesztései /így a Szigetközi mentett oldali és hullámtéri vízpótló rendszer ökológiai célú továbbfejlesztése; valamint a Fertő-tó, Szany, Gönyű Duna vízbázis-védelme, a Balaton védelme/ a KEOP-ban; míg a térségi jelentőségűek /így a lukácsházi árvízcsúcs csökkentő tározó, Nagy-Pándzsa, Szentgotthárd belterületi vízrendezés, Sopron belterületi vízrendezés/ pedig a ROP-ban kerültek megoldásra a 2007-2013 közötti időszakban. A ROP keretében beérkezett pályázatok esetében az értékelés során a fokozottan veszélyeztetett települések kerülnek előtérbe – a káresemények gyakoriságát és súlyosságát igazoló ún. Vis Maior igazolások révén, előtérbe helyezve ezáltal a több esetben vízkárral érintett településeket. Az eddig sikeresen megvalósított beruházások esetében megfigyelhető, hogy a komplex vizek helyben tartására törekvő megoldások helyett a csapadékoknak a jelentkezés helyéről mielőbb történő elvezetésére törekedtek. További lehetséges beruházások a ROP keretében: Cuhai Bakonyér és Ikva vízgyűjtő rendezése, tározók építése, árvízi biztonság növelése, Kőszeg belterületi vízrendezése, Sopron-VIZIG kezdeményezés, Rák-patak vízrendezése, Dozmat víztározó építése. A jelentkező problémák elsősorban a domborzati elhelyezkedésből adódnak.

Szennyvízkezelés: Az EU által támasztott követelmények szerint a települési szennyvíz kezelésében a 2000 lakosegyenérték (LE) feletti szennyvízelvezetési agglomerációk megfelelő gyűjtőrendszerét és szennyvíztisztító telepi kapacitását – legalább biológiai fokozattal – ki kell építeni. A Magyarország számára megjelölt időpont (derogáció) erre vonatkozóan legkésőbb **2015. december 31.** A Nemzeti Települési Szennyvízkezelési Programban célállapotként meghatározott csatornázottsági szint 88-90%. Ez a kötelezettség azonban nem vonatkozik a 2000 LE alatti településekre, melyek a régió településszerkezeti sajátosságaiból adódóan régióinkban jelentős számot érnek el. Ennek megfelelően Nyugat-Dunántúlon hatalmas előrelépés történt a nagyobb rendszerek kialakításában 2007-12 között – amiként azt a mellékletben található részletes helyzetelemzés mutatja. Még így is, csak 2011-ben 35 település részéről összesen 10,6 milliárd forint értékű pályázatot nem tudott támogatni a NYDOP.

Az alábbi táblázat és térkép pontosan jelzi, hogy a régió két aprófalvas megyéjének természeti értékekkel bíró, jelentős területei maradtak továbbra is ellátatlanul. Súlyos

veszélyként áll fenn, hogy évek múltán a vízbázisok védelme érdekében ezekben az amúgy is hátrányos helyzetű kistérségekben *esetleg* vállalkozási engedélyek, későbbiekben *netán* építési engedélyek sem kerülnek kiadásra. Nem beszélve esetleg pályázati források igénybevételenek korlátozásáról. Ezt ma még nehéz elképzelni, de pl. a Balaton törvény 2008. évi módosítása már tartalmazta, hogy azokon a településeken, ahol megoldatlan a szennyvízkezelés, nem adható ki új építési engedély.

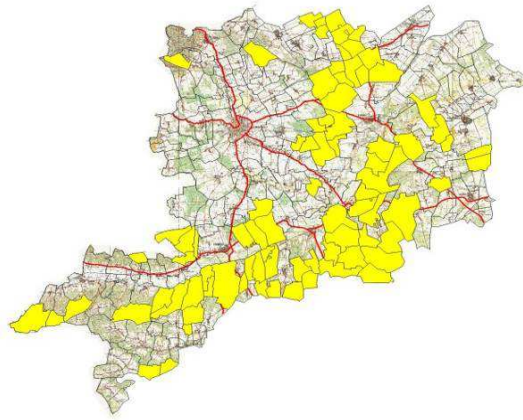
	Települések száma	Nem ellátott települések száma	Lakosok száma	Nem ellátott lakosok száma
Győr-Moson-Sopron megye	182 db	25 db (13,7%)	448 435 fő	10 876 fő (2,4%)
Vas megye	216 db	95 db (44%)	259 364 fő	36 616 fő (14,1%)
Zala megye	257 db	90 db (35%)	288 591 fő	22 624 fő (7,8%)
Nyugat-dunántúli Régió	655 db	210 db (32,1%)	996 390 fő	70 116 fő (7%)

A szennyvízhálózatra való csatlakozás aránya⁶

Vas megye 95 ellátatlan kistépülésének területe túlnyomóan a Rába-medencében, és a megye belső periferiáin helyezkedik el (csakúgy, mint Zala megye 90 ellátatlan települése). **Ellátásuk megoldása az évszázados településszerkezetünk és a tájművelés szempontjából is: életkérdés!** Megoldás sok esetben az Ausztriából jól ismert települési természetközeli szennyvíztisztítás útján lehetséges, erre a tanulmánytervek nagy része rendelkezésre áll. Szükséges, hogy az érintett, forráshiányos legszegényebb települések 100%-os (EU+állami) támogatásban részesülhessenek. A probléma többnyire éppen azokon a településeken válik égetővé, amelyeket az elöregedés, az ebből (is) következő elszegényedés fokozottan veszélyeztet. Ezért, ahol a település lakosságának fele nyugdíjas, nincs jövedelem, ott nem biztos, hogy feltétlenül erőltetni kell 90%-os rákötést egy olyan rendszerre, ami a település éves költségvetésének tízszeresébe kerül, és az egy bekötésre jutó fajlagos költség önmagában kiteszi egy ottani ház értékének egyharmadát. Ezeken a településeken jóval engedékenyebbnek kell lenni, ha a lakosság fiatalabb és jövőképesebb 50%-a ráköt, az már kiváló eredményeket hozhat.

⁶ Az adatok a 2010-es népességi adatokból lettek levetítve

Forrás: NYUDUVIZIG adatbázis az ellátatlan településekről, Vas megye (sárga színnel jelölve)

Mind a vízgazdálkodási, mind a szennyvízkezelési fejlesztések területén annyi indokoltan benyújtott és forráshiány miatt 2007-2013 között támogatásban részesülni nem tudó pályázat került kidolgozásra (min. háromszoros túligény), hogy megfontolandó a 2014-2020 közötti programdokumentumokban azok (szakértői értékelés függvényében történő, stratégiai programon alapuló) nevesítése – és megfelelő előkészítés után nevesített támogatása.

Hulladékgazdálkodás: A kohéziós alpból kiépültek a régióban a nagy térségi rendszerek; a következő időszakban a kimaradó települések kérdésére kell megoldást találni. Megvalósult a Nyugat-dunántúli Regionális Hulladékgazdálkodási Program (Kőszeg, Szombathely, Körmend, Szentgotthárd, Óriszentpéter - 127 település); a Nyugat-balatoni és Zala-völgye Regionális Hulladékgazdálkodási Rendszer 108 db. lerakó rekultivációja; a Sopron Térsége Hulladékgazdálkodási Önkormányzati Társulás programja; valamint Győr térségének 182 települést érintő hulladékgazdálkodási programja. Elkezdődik a szelektív hulladékgyűjtés-kezelés komplex rendszerének kiépítése Vas megyében. Az alábbi táblázat mutatja, hogy mekkora feladat vár 2014 után a szelektív hulladékgyűjtésben és feldolgozásban Nyugat-Dunántúlra.

	A közszolgáltatás keretében elszállított szilárd hulladék (ezer t)	Újrafeldolgozással hasznosított hulladék (ezer t)
Győr-Moson-Sopron megye	181,1	19, 682 (10,86%)
Vas megye	80,6	4, 992 (6,1%)
Zala megye	95,5	18, 282 (19,14%)
Nyugat-dunántúli Régió	362,2	42, 956 (11,85%)

A Nyugat-dunántúli Régió hulladékgazdálkodása (KSH, 2011)

A további fejlesztések kérdései:

- Megoldandó a nemzeti és a helyi hatáskörbe tartozó beruházások összehangolásának kérdése, kiegészülve a külterületi, mezőgazdasági célú beavatkozásokkal. Egyes esetekben ez három programból történő finanszírozást – tehát erős összehangolás szükségét jelenti.

- Vízyűjtőbázis alapon támogatható projektek szükségessége – lásd: a vörösiszap-katasztrófa nyomán megmutatkozott finanszírozási/adminisztratív probléma (Marcal).
- Összehangolt stratégiai előkészítést igényel a vízvezetés vs. komplex, térségi szemléletű, vízvisszatartáson alapuló megközelítésmód a felszíni vízgazdálkodásban (összhangban a mezőgazdasági igényekkel és a klímaváltozással); mert a szennyvízkezelési és csapadékvíz-elvezetési projektjavaslatoknál nem komplex, több település problémáját együttesen megoldani kész vagy több település összefogásával megvalósítandó projektjavaslatok kerülnek kidolgozásra.
- 2014 után megragadandó a szelektív hulladékok gyűjtése és a feldolgozás megoldása. Ennek során kiemelt figyelemmel kell lenni a hulladékgazdálkodás nemzeti szabályozási kérdéseire, a tervezendő hasznosítási célú beruházásokat ezek alapvetően befolyásolhatják.

III.9. Az emberek helyzete a Nyugat-Dunántúlon

A Nyugat-dunántúli Régió lakosság száma majdnem eléri az 1 millió főt (994 698 fő). Legtöbbben Győr-Moson-Sopron megyében élnek (449 967 fő), Zala és Vas megyében 287 043 fő, illetve 257 688 fő.

Az itt élők számának változásában szélsőséges folyamatok tapasztalhatóak. Egyrészt több kistérségben, különösen az Őriszentpéteri, Vasvári, Lenti, Letenyei, Kapuvári kistérségben tömeges elvándorlás figyelhető meg: itt 2000 és 2010 között átlagosan 12%-kal csökkent a lakosság száma. Különösen a fiatalok „tűnnek el” a falvakból, ami egész aprófalvas térségek rohamos elöregedéséhez vezet. Vannak azonban olyan kistérségek is a régióban, melyek abszolút nyertesei voltak az országon belüli migrációnak (a Győri, Sopron-Fertődi, Mosonmagyaróvári, Kőszegi, és a Szombathelyi kistérségek). Ennek oka főleg a nagyvállalkozások nagyobb munkaerő igénye és az osztrák határ közelsége.

A 2000-es évek második felében beköszönő gazdasági világválság a régióban is éreztette hatását. Az aktív korú lakosság száma folyamatosan csökkenő tendenciát mutat, a hirtelen bekövetkezett munkahelymegszűnések pedig szintén rontották a foglalkoztatottak számát, illetve a népességen belüli arányát. A gazdasági válság Zala megyét és Vas megyét érintette legnagyobb mértékben. Mindkét megyében csökkent a lakosság aktivitási aránya, illetve a munkanélküliségi ráta 2004 és 2010 közt szinte megduplázódott. Új jelenség a főleg fiatal felnőttek külföldi munkavállalása, amely hosszú távon friss impulzusokat, hosszútávon hazatérő vállalkozókat is hozhat Nyugat-Dunántúlra. Mindenképpen említésre és vizsgálatra méltó új fejlemény a Mosonmagyaróvár, Rajka térségében betelepülő szlovák állampolgárok különleges helyzete, valamint a Sopron térségébe betelepülő ausztriai állampolgárok okozta nehézségek.

A Nyugat-dunántúli Régió lakosságának jövedelmi helyzete vegyes képet mutat: Magyarországon 2010-es adatok szerint (KSH, 2010) az alkalmazásban állók bruttó átlagkeresete 176 480 Ft volt. A régió megyéi közül Győr-Moson-Sopron megyében az országos átlag feletti (208 305 Ft), Vas megyében az országos átlagnak megfelelő (174 930 Ft), míg Zala megyében az országos átlag alatti (161 600 Ft) mutatóval – pontosabban keresettel rendelkezik. A Győr-Moson-Sopron és Zala megye közötti különbség 30%. A nagyipari dinamizmus csak Győr-Moson-Sopron megyében kötődik össze az országos átlagnál magasabb jövedelemmel!

A közoktatás, a szakképzés kiegyensúlyozott és legtöbb vonatkozásában messze az országos átlag feletti Nyugat-Dunántúlon. Az ún. iskolázottság magas. A nevelésügyben az elmúlt években jelentős intézményi átalakulások kezdődtek, amelyek konszolidációja várhatóan áthúzódik a 2014 utáni időszakra is.

Nyugat-Dunántúl felsőoktatása jelentős számbeli és minőségi fejlődésen ment át 2004-től napjainkig. A folyamatban lévő felsőoktatási reform elsősorban a Zala és Vas megyei kihelyezett tagozatok és szervezeti egységek jövőjét érinti. Akár egészen rövidtávon radikális szervezeti változások is bekövetkezhetnek.

A nyugat-dunántúli emberek egészségügyi helyzete országos viszonylatban jónak mondható, azonban vannak olyan megbetegedések, melyek az elmúlt 10 évben drasztikusan emelkedtek. A várható élettartamot tekintve szinte minden tekintetben az országos átlag feletti paraméterekkel rendelkeznek a régió megyéi.

A drasztikusan megnövekedő megbetegedések közé azok a betegségek, illetve betegségtípusok tartoznak, melyek napjainkra már-már népbetegségeknek számítanak. Ide sorolhatóak:

- **a daganatos megbetegedések**, amelyek száma 2001 és 2009 között Zala megyében majdnem megduplázódott;
- **a magas vérnyomás okozta megbetegedések**, amelyek előfordulása Vas megyében 10 év alatt megkétszereződött; valamint
- **az asztmás megbetegedések illetve a cukorbetegségek**, amelyek rohamos mértékben megnövekedtek.

Ezek kezelésére az egészségügyi intézményi megoldási próbálkozások elégtelenek és pusztán tünetiek. Kialakulásuk gyökere civilizációs. Kezelésük kizárólag életünk és a társadalmi rend radikális átgondolásával kezdődhet. Ezek a tények helyzetelemzésünk sarokkövét képezik.

Az egészségügy infrastrukturális állapota a régióban Győr-Moson-Sopron megyében mutatja a legjobb képet, de a működő kórházi ágyak 10 000 lakosra vetített értéke Zala megyében éri el a legnagyobb számot (73,4 ágy).

Az alábbi táblázat néhány betegség kategóriában tartalmazza az esetszámokat Vas megyében:

Betegségek	1999. év	2001. év	2003. év	2005. év	2007. év	2009. év
Roszzindulatú daganatok (C00-C97)	5 099	5 400	6 199	6 616	7 901	8 399
Diabetes mellitus (E10-E14)	10 081	11 967	12 581	15 517	22 457	24 896
Vakság és csökkentlátás (H54)	1 155	976	1 129	888	467	528
Magasvérnyomás (hypertensiv) betegségek (I10-I15)	38 458	45 032	49 251	55 462	71 461	77 375
Asthma (J45)	1 955	2 332	2 699	3 447	5 572	7 076
Gyomor-, nyombél-, gastrojejunális fekély (K25-K28)	4 550	4 577	4 553	4 927	5 559	5 879
A máj betegségei (K70-K77)	3 295	3 632	3 517	3 305	3 420	3 313
Seropositív és egyéb rheumatoid arthritis (M05, M06)	1 133	1 114	974	1 008	1 369	1 467
Glomerularis betegségek, renalis tubulointerstitialis betegségek (N00-N08), (N10-N16)	1 174	1 256	1 315	1 557	1 882	2 073

Betegségek	1999. év	2001. év	2003. év	2005. év	2007. év	2009. év
Veseelégtelenség (N17-N19)	352	411	473	557	728	809
Alkohol okozta mentális és viselkedészavarok						1 163
Alkoholos májbetegség (K70)						1 356

Forrás: Vas megyei koncepció (2012)

Az alábbi táblázatban mutatott, vizsgált betegségek esetén a megyék közti „rangsor” 1-3. helyén Zala megye a következő betegségek esetén van: rosszindulatú daganatok, vér és vérképző szervek betegségei és az immunrendszert érintő bizonyos rendellenességek, magasvérnyomás (hypertensiv) betegségek, cerebrovasculáris betegségek, máj betegségei, csontsűrűség és csontszerkezet rendellenességei (Osteoporosis).

Néhány jellemző betegség Zala megyei adatai:

Betegségek	A házi orvosokhoz bejelentkezett 19 éves és idősebbek főbb betegségei (fő)			1000 lakosra jutó betegségek az országos érték arányában (%)		
	2001	2005	2009	2001	2005	2009
Roszcindulatú daganatok (C00-C97)	5 516	7 405	10 316	120%	135%	138%
A vér és vérképző szervek betegségei és az immunrendszert érintő bizonyos rendellenességek (D50-D89)	2 949	4 331	10 771	76%	95%	130%
Diabetes mellitus (E10-E14)	15 633	18 063	25 870	114%	113%	114%
Schizophrenia, schizotipias és paranoid (delusiv) rendellenességek (F20-F29)	1 420	1 333	1 880	122%	113%	118%
Idült rheumás szívbetegek (I05-I09)	634	1 829	1 270	83%	207%	116%
Magasvérnyomás (hypertensiv) betegségek (I10-I15)	60 349	66 873	89 279	116%	114%	113%
Ischaemiás szívbetegek (I20-I25)	19 642	21 195	31 263	97%	99%	100%
Cerebrovasculáris betegségek (I60-I69)	7 435	9 132	18 426	110%	115%	131%
Asthma (J45)	3 037	3 795	6 254	92%	91%	87%
A máj betegségei (K70-K77)	6 137	6 079	6 275	118%	126%	132%
A csontsűrűség és csontszerkezet rendellenességei (Osteoporosis)M80-85	6 898	9 735	14 047	85%	112%	128%

Forrás: Zala megyei koncepció (2012)

*

Az emberi környezetről és az embert körülvevő viszonyokról statisztikai adatok gyűjthetőek, ugyanakkor az emberi állapot végső soron nem ragadható meg statisztikai mutatókkal. Az ember tagadhatatlanul egyedi. Ez a megállapítás nem szentimentalizmus, hanem fejlődési tény. Ennek a ténynek az elmélyülő átlátásával ragadhatjuk meg először azt a paradoxont, hogy az ún. civilizációs rendszermutatók lépésről lépésre kedvezőbb paramétereket mutatnak a Nyugat-Dunántúlon is, miközben az ember maga egyre betegebb lesz. Csak ennek a paradoxonnak a megragadására való törekvésben születhet gyümölcsöt hozó változás a nevelésügyben, a szociális ügyben, az egészségügyben és a foglalkoztatás kérdésében is. Ekkor közelíthetjük meg csak a fejlődés kérdésének a forrásvidékét.

IV. A helyzetelemzés beágyazása a megyei, a nemzeti és a határon átnyúló stratégiaalkotási folyamatba

IV.1. A fejlődés szervezeti és intézményi feltételei

A PHARE programok megindulásától kezdődően kialakult az az intézményrendszeri bázis a régióban, amely az EU-s fejlesztési programok tervezésében, végrehajtásában és (részben) értékelésében mára évtizedes tapasztalattal rendelkezik. Ebben a 2007-2013-as ciklus felkészülési időszakában tudott ez a szervezeti bázis mind létszámában, mind beágyazottságában olyannyira megerősödni, hogy jelenleg kb. 120-140 emberről beszélhetünk, (nem számolva a megyéken belüli szervezeteket, illetve a vidékfejlesztési tématerületen kompetens szervezeteket, velük együtt már több, mint 200 fő), aki közvetlenül ezen a területen (jelenleg döntően a végrehajtásban) dolgozik, és az aktuális formai-intézményi keretokről függetlenül gyakorlatilag a kizárólagos bázisa lehet egy akár centralizált keretek között is működtetett, de a régióban tevékenykedő területfejlesztési intézménynek 2014-től.

A jelen, kohéziós források felhasználásán, a programok végrehajtásán munkálkodó szervezetek közül az alábbiakat szükséges kiemelni:

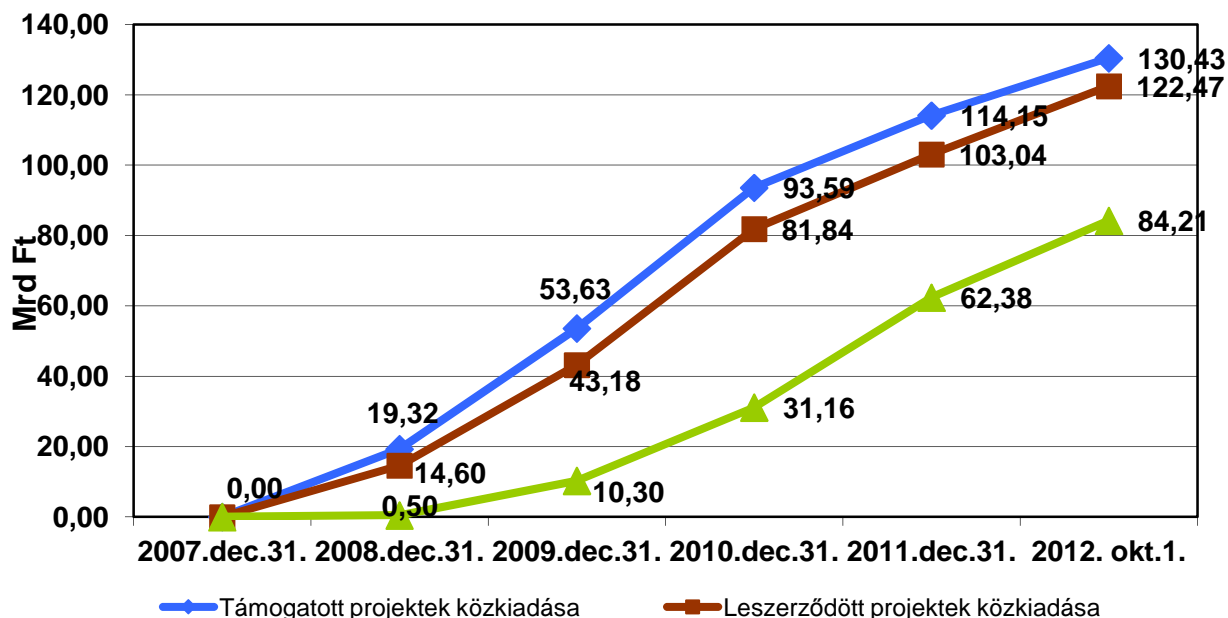
- Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Közhasznú NKft. – 65 fő
- Széchenyi Programiroda Nonprofit Kft. – 25 fő
- VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Kft. – 15 fő
- Pannon Novum Nyugat-dunántúli Regionális Innovációs Nonprofit Kft. – 12 fő
- MAG Magyar Gazdaságfejlesztési Központ Zrt. – 8 fő

Emellett tágabban értelmezve a megyei önkormányzatok közvetlenül területfejlesztési ügyekkel foglalkozó munkatársai, a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal regionális központja és megyei kirendeltségei, a LEADER helyi akciócsoportok munkaszervezetei azok, amelyekhez kötődően a felhalmozott munkatapasztalat a következő programperiódus során helyi potenciálként mindenképpen számon tartandó.

A regionális programmegvalósítás jelentős előnyöket mutat a központi programmegvalósításhoz képest: rugalmasságban, pályázói kapcsolattartásban, és az eddig megvalósult fejlesztések teljes nagyságrendjében és a megvalósulás gyorsaságában is. Kimondható, hogy Nyugat-Dunántúl jól gazdálkodik a NYDOP keretében itt felhasználható mintegy 147 milliárd forint közkiadással – amit az aktuális programállást mutató következő ábra is tanúsít.

Nem lenne nagy kockázat ezt a kapacitást és szervezeti képességet 2014-2020 között más programok közreműködő szerveként is igénybe venni!

A Nyugat-Dunántúli Operatív Program megvalósításának időbeli alakulása

(Forrás: Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség, 2012. november)

*

A 2004 utáni magyar fejlesztési intézményrendszert – mint azt a 2. fejezetben részletesen ismertettük – egyre növekvő módon, mára szinte kizárólagosan az EU fejlesztési programok intézményrendszere és annak a működési módja határozza meg, amely:

- erősen központi kormányzati szintre központosítottan jött létre és működik;
- elsősorban a Phare Programból örökölt egyedi pályázati alapon szerveződött;
- hiányzik belőle a térségi és az ágazatközi koordináció gyakorlata; és
- dominál benne a bürokratikus és formális teljesítménykényszer.

Ebben az intézményi közegben fejlesztést kezdeményezők részéről a fejlesztéseik megvalósításához a következő lépcsőkön keresztül vezet az út:

- fejlesztéseik stratégiai tervezése;
- pályázatkialakítása, pályázat benyújtása;
- szakmai értékelés, támogatói döntés, esetleg politikai döntéshozatal;
- szerződéskötés, finanszírozás, saját pénzügyi hozzájárulás;
- a szerződésben meghatározott feltételeknek megfelelő végrehajtás (pl. közbeszerzés, utófinanszírozás, erőltetett indikátorok stb.);

- a fenntartás, a vállalt indikátor célértékek meghatározott ideig való teljesítése.

A fejlesztések tervezési és megvalósítási ciklusa **fejlesztésenként általában legalább 2-4 éves feladatot jelent**, és korábbi fejlesztésfinanszírozási gyakorlatokhoz képest jelentősen nagyobb munkatársi, szervezeti és pénzügyi kapacitásokat köt le; speciális bürokratikus ismereteket és működési módot feltételez. Az adminisztratív terhek miatt nem ritkán a tervezetthez képest 1,5-2 évvel később indulhattak be jóváhagyott fejlesztések.

Ez mind a gazdasági élettől, mint az emberekkel foglalkozó szféráktól idegen működési mód.

Nézzük meg, hogy mi minden történik ma 2-4 év alatt egy szervezettel.

Nyugat-Dunántúl szervezeteinek szinte egésze, Magyarország szerves részeként, jelentős átalakítási folyamatban áll benne:

- folyik a megyei önkormányzatok és a megyei kormányhivatalok új szerepköreinek a kialakítása;
- a területfejlesztés intézményrendszerének az átalakulása (benne a regionális fejlesztési tanácsok megszűnése, kistérségi területfejlesztési tanácsok helyzete);
- a járásek kialakulása, a helyi önkormányzati hivatalok átszervezése;
- a közoktatási, egészségügyi, kulturális és szociális intézmények működésének az átszervezése;
- a magánszemélyek adósságrendezése után megkezdődött az önkormányzatok adósságrendezése;
- a közösségi közlekedés (pl. a Volán társaságok) átszervezése.

Mindez akkor, amikor 2008 után megkezdődött:

- a gazdaság jövedelmezőségi viszonyainak a radikális átalakulása;
- a gazdaság-finanszírozási, banki szférának (részben) a pénzügyi világválság következtében bekövetkező magyarországi radikális összehúzóódása;

Az Európai Unióban pedig:

- az Európai Bizottság ún. túlzott deficit eljárása alatt Magyarországnak jelentős államháztartási kiigazításokat kell tennie;
- az Euro válság következtében és örve alatt kísérlet történik a kohéziós politika eróziójára;
- megkezdődött az Euro államok és az Euro rendszeren kívüli államok megkülönböztetése;
- az ún. bank-unióval megkezdődik az Európai Egyesült Államok létrehozásának a „projektje”.

Tehát a rendszerváltozás óta nem tapasztalt intenzitású átalakulások történnek, amelyek jelentős figyelmet, jelenlétet és helytállást igényelnek mindenki részéről.

Ilyen intézményi viszonyokban áll most, 2012/13 fordulóján Nyugat-Dunántúl az elmúlt időszak, 2007-2013/15. évi EU fejlesztések hajrájában, és egyben a 2014-2020/22. évi fejlesztési időszak előkészítése megindításának a küszöbén.

Ezért a jelenlegi fejlesztési időszak értékelésének és a következő időszak stratégiai előkészítésének koncentrálnak, operatívnak és egyszerűnek kell lennie. Ugyanakkor fontos biztosítani a folyamat nyílt konzultatív jellegét, hogy a folyamatban egybeáradhassanak a jelenleg is folyó, fentebb összefoglalt többszörös változások fejlesztéspolitikát érintő következményei; mindenekelőtt azok tudati, gondolati következményei.

Ebben az esetben van még esély arra, hogy a következő fejlesztési időszak felkészülésében immáron Magyarország és Nyugat-Dunántúl nem abból indul ki naivan, amit az Európai Bizottság mond vagy írásban megjelentet, hanem elsősorban abból, amit az elmúlt időszakban az itt élők a hazai és nemzetközi fejlesztési programokban, és azokon kívül megtapasztaltak.

Az idő szűkösségének és az éberség szükségének jelzésére fontos feltárni, hogy az előző fejlesztési ciklusban a Fejlesztési Programok hivatalos 2007. januári indulása előtt:

- 3 hónappal megtörtént a ROP közreműködői szerződéskötés a magyar kormány és a Regionális Fejlesztési Ügynökség között;
- 5 hónappal megtörtént a Nyugat-Dunántúli Operatív Program elfogadása;
- 9 hónappal megtörtént a Regionális Fejlesztési Stratégia és Program elfogadása;
- 18 hónappal megtörtént a regionális helyzetelemzés elfogadása;
- mintegy 27 hónappal megkezdődött a regionális helyzetelemzés a Regionális Ügynökségen belül.

Most 13 hónappal állunk a 2014-2020. évi fejlesztési programoknak ma várható hivatalos induló időpontja előtt.

Korunk súlyos hullámveréseiben. Viszont most már az elmúlt 5-7 év tapasztalataival felvértezve!

IV.2. A stratégiai folyamatról

Nyugat-Dunántúl helyzetelemzése három hajtást hozhat:

- feladat és lehetőség jó Nyugat-dunántúli Regionális Stratégia elkészítése;
- feladat és lehetőség az Ausztria és Magyarország közötti határon átnyúló együttműködés stratégiai irányelveinek a közös meghatározása;
- lehetőség (és egyáltalán nem jogszabályi kötelezettség vagy előírás), hogy a hivatalos fejlesztési programokon kívül is beszélgetések, műhelymunkák,

vitafórumok alapjául szolgálhat – városokban, falvakban, különböző szervezeti és vállalkozói körökben.

A stratégia-készítési folyamatban várhatóan:

- 2013. január-márciusban stratégiai előrettekintő műhelytalálkozókra kerül sor;
- 2013. áprilisban 5 közös osztrák-magyar tematikus konzultáció követi ezt;
- 2013. májusban elkészül Nyugat-Dunántúl Regionális Stratégiája (az 5.8 mellékletben található vázlatnak megfelelően);
- 2013. június-novemberben elkészülnek az osztrák-magyar együttműködési irányelvek.

A következő hónapok munkája elmélyítheti és kiegészítheti a jelen helyzetelemzést.

Időközben bizonyosan – a megyékkel közös feladatként – jelentkezik a Területi Operatív Programban és a többi nemzeti szinten tervezett fejlesztési programban a nyugat-dunántúli szempontoknak és a Nyugat-Dunántúlon *felismert* szempontoknak a képviselője.

Ebben a munkafolyamatban megerősödhetnek és kiszélesedhetnek a novemberi műhelytalálkozón már valódi munkacsoportként együtt dolgozó tervezői műhelyek.